

Vergi Okuryazarlığı ve Vergi Uyumu

Ayhan Türkoğlu • Dr. Medet İğde

ÖZGÜR
YAYINLARI

Vergi Okuryazarlığı ve Vergi Uyumu

Ayhan Türkoğlu

Dr. Medet İğde

Published by
Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şhitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🖱 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

Vergi Okuryazarlığı ve Vergi Uyumu

Ayhan Türkoğlu • Dr. Medet İğde

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (Paperback): 978-625-8554-28-1

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1030>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Türkoğlu, A., İğde, M. (2025). *Vergi Okuryazarlığı ve Vergi Uyumu*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1030>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

Ön Söz

Günümüz dünyasında sosyal ve ekonomik olarak ilerlemenin ana unsurlarından birisi de vergi oluşturmaktadır. Vergi, kamu hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerine ulaştırılması için vazgeçilmez bir kaynaktır. Bu kaynağın tahsisi ve yerine getirilmesi kamunun gücünü kullanarak sağladığı görevlerin başında gelmektedir.

Vergi okuryazarlığı, adaleti, bilinci, algısı, farkındalığı, ahlakı, devlete bağlılık gibi bireysel görevlerin en ileri seviyede yerine getirilmesine katkı sağlayan ana unsurlardandır. Bu nedenle kamunun vergi yükümlülerinden, vergi sorumluluklarını yerine getirirken gönüllü uyum ile gelirlerinin toplanmasını ve kamu hizmetinin yerine getirilmesini sağlamaktadır. Vergi ahlakı yüksek toplumlarda vergiye uyum, vergi ödeme ve verginin kamu idaresi hizmetlerinin devamı için zorunlu unsur olduğu bilinmektedir.

Bu araştırma, vergi okuryazarlığı, vergiye uyum ve vergi farkındalığı arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Ancak, bu değişkenlerin uzun vadeli etkilerini inceleyen izleme çalışmaları yapılması, daha kapsamlı sonuçlar elde edilmesine olanak tanıyacaktır.

Ayrıca, bu tür çalışmalar, vergi okuryazarlığının, uyumunun ve farkındalığının zaman içinde nasıl geliştiğini gözlemlemek için faydalı olabilir. Bununla birlikte, öğrencilerin bölümleri, not ortalamaları ve diğer bireysel özelliklerinin vergi okuryazarlığı, uyum düzeyleri ve farkındalık seviyeleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Bunun yanı sıra, farklı demografik özelliklere sahip bireylerin vergiye uyumlarını daha detaylı incelemek, daha etkili stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Bu çalışmamın başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen, ısrarla teşvik eden tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Medet İĞDE başta olmak üzere, Prof. Dr. Selim ERDOĞAN, Doç. Dr. Ahmet ARSLAN, Doç. Dr. Bülent YILDIZ ve emeği geçen tüm hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Bilme-bulma ve olma yolculuğumdaki desteklerinden ötürü eşim Öğr. Görevlisi Zeyneb Türkoğlu'na ve evlatlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bu kitap; Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali İktisat Bilim Dalında hazırlanmış olan, Doç. Dr. Bülent YILDIZ, Doç. Dr. Ahmet ARSLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Medet İĞDE tarafından onaylanan ve danışmanlığı Dr. Öğr. Üyesi Medet İĞDE tarafından yürütülen “VERGİ OKURYAZARLIĞININ VERGİYE UYUMA ETKİSİNDE VERGİ FARKINDALIĞININ ARACI ROLÜ: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

İçindekiler

Ön Söz	iii
Kısaltmalar	vii
Giriş	1
1 Vergi İle İlgili Kavramsal Çerçeve	7
Verginin Tanımı ve Özellikleri	7
Verginin Önemi	8
Verginin Amaçları	9
Devletin Vergilendirme Yetkisini Açıklayan Teoriler	10
Vergi Okuryazarlığı	12
Vergi Farkındalığı	15
Vergi Bilinci	18
Vergiye Uyum	19
Vergiden Kaçınma	20
Vergi Kaçakçılığı	20
Vergi Okuryazarlığı, Vergi farkındalığı ve Vergiye Uyumunu Etkileyen Faktörler	22
2 Konu İle İlgili Literatür Çalışmaları	29
Vergi Okuryazarlığı Literatür	29
Vergi Farkındalığı Literatür	32
Vergi Uyum Literatür	34
3 Analiz, Bulgu ve Tartışmalar	39
Demografik Bulgular	39
Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirliği	41
Korelasyon Analizi	51
Yapısal Eşitlik Modeli	51

Aracılık Testi	54
Demografik Değişkenler Farklılık Analizleri	55
Sonuç ve Öneriler	67
Kaynaklar	73
Ekler	81

Kısaltmalar

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

ABD

VUK

CIOT

GİB

DEA

KMO

RMSEA

KFA

GFI

CFI

CR

MYO

UTİL

SBKY

İİBF

TCK

KDV

Açıklamalar

Amerika Birleşik Devletleri

Vergi Usul Kanunu

Chartered Institute Of Taxation (Yetkili Vergi Enstitüsü)

Gelir İdaresi Başkanlığı

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Kaiser-Meyer-Olkin

Root Mean Square Error (Ortalama Hataların Karekökü)

Keşfedici Faktör Analizi

Goodness Fit Index (İyilik Uyum İndeksi)

Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)

Composite Reliability (Bileşen Güvenilirliği)

Meslek Yüksek Okulu

Uluslararası Ticaret ve Lojistik

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Türk Ceza Kanunu

Katma Değer Vergisi

Giriş

Okuryazarlık “toplum tarafından anlam verilen iletişimsel simge olma” özelliği, okuryazarlığı motorik özellik olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle okuryazarlık bu anlamda bir beceri olarak nitelendirilmektedir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010, s. 284-285).

Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi hakkında bilgi ve tutuma sahip olmalarından kaynaklı olarak, sonuçta vergi ödevlerini tam ve zamanında yerine getirebilme becerileridir (Türegün ve diğerleri, 2023, s. 144-162).

Devletin alt yapı hizmetlerini yerine getirilmesinde vergilerin şeffaf ve adil bir şekilde hızlı, anlaşılır ve öngörülebilir seviyede olması vergi okuryazarlığı ile doğrudan ilişkilidir. Vergi okuryazarlığı ile ilgili çalışmalar, vergi adaletine, daha sonra yeterli vergi geliri ve toplumsal huzuru sağlamaya katkısı olacaktır. Vergi okuryazarlığı sayesinde sosyal refah, eşit vergileme, dengeli vergi yükü neticelerine varılacaktır (Türkoğlu ve İğde, 2023, s. 593-604).

Vergi okuryazarlığı, vergi denetimi, vergi uyumu, devlete bağlılık, vergi mevzuatındaki değişiklikler, vergi cezalarındaki düzenlemeler, vergi adaletinin sağlanması, ekonomik faktörler, vergi bilinci gibi temel unsurlar bireylerin vergi uyumunu da belirlemektedir (Karakoyun, 2023, s. 129-145).

Vergi mevzuatındaki karmaşıklığın azalması için anlaşılır ve uygulanabilir olması güçleşmektedir. Vergi ile ilgili detaylı açıklama yapan tebliğler ve özetler, güncel vergi mevzuatlarına uygulayanlar için ileri düzeyde vergi okuryazarlığına sahip olmalarını gerektirmektedir. Vergi okuryazarlığı yeterli düzeyde olmayan vergi uygulayıcılarının vergiyi doğru yorumlamaya engel teşkil eden düzeydeki bilgileri vergi anlaşılabilirliğini engellemektedir. Vergi kanunlarının karmaşıklığı vergi okuryazarlığının ve vergi bilincinin oluşmasında engel olmaktadır (Karakoyun, 2023, s. 129-145).

Ülkelere göre bazı farklılıklar olsa da devlet olmanın gereği olarak zorunlu kamu hizmetlerinin yerine getirilme görevi bulunmaktadır. Bu nedenle kamunun hizmet sunumundaki büyüklük ve niteliksel ilerleme, gelir ihtiyacını zorunluluğunu gerektirmektedir. Kamunun finansman kaynakları içinde en büyük pay %80-90 olarak vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Tarihi olarak XIX. Yüzyılın ortasına kadar kamu giderlerinin finansmanında kullanılan vergiler bu tarihten sonra sosyal ve ekonomik hayatın belirleyici olmasında maliye politikalarının etkisi büyümüştür (Çelik, 2006, s. 1-2).

Bir diğer önemli konu da vergilerin toplanması ve ödenmesindeki uyum için vergi okuryazarlığına inanma güdüsüdür. Bireylerin vergi ödeme yönündeki isteklerinde belirleyen unsurlardan vergiye uyum, tutum ve davranışlarıdır. Bunları belirleyen de bireylerin kamu önündeki adalet ve eşitlik hakkında algı ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesidir (Çoban ve Sezgin, 2004, s. 776-792).

Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği kitabında bahsettiği vergileme ilkelerinin en önemli ilkesi olan "adalet ilkesi" ile doğru bir vergileme sisteminde ilk sırada vergi adaleti geldiğinden bahsetmektedir. Daha sonra da önemli bir vergi bilinci oluşması için vergi okuryazarlığını eklemek mümkündür (Organ ve Yegen, 2013, s. 241-271).

Vergi okuryazarlığının yeterli düzeyde olması vergi bilincinin gelişmesine, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi açısından vergi gelirlerinin arttırılması devlet idaresinin görevlerini yerine getirebilmesi için katkı sağlanmasına kadar birçok faydası bulunmaktadır. Vergi sorumlularının vergi ile ilgili sorumluluklarını yapma uyumları artmaktadır. Vergi okuryazarlığı ve bilincinin yeterli seviyede olduğu toplumlarda bireyler ödedikleri vergilerin kamu idaresi tarafından nasıl ve hangi hizmetlere harcandığını bilip, kendilerine ait olan vergi sorumluluklarını yerine getirmekteki istekleri yüksek düzeydedir (Organ ve Yegen, 2013, s. 241-271).

Gelir İdaresi Başkanlığı 214-2018 Stratejik Eylem Planında belirlenen misyon aşağıdaki şekildedir;

"Mükelleflerin haklarını gözeterek vergide gönüllü uyumu arttırmak ve kaliteli hizmet sunarak vergi ve diğer gelirleri toplamak"...bilgi teknolojisi sistemleri ve uygulamalarının geliştirilmesi..."

Bu misyonu uygulamak amacıyla hedefleri vergi okuryazarlığı ve uyumuna katkı sağlamaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018).

Vergi okuryazarlığı, vergi adaleti, vergi bilinci, vergi algısı, vergi farkındalığı, vergi ahlakı, devlete bağlılık gibi bireysel görevlerin en iyi düzeyde yerine getirilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kamunun

sorumlulardan vergi gelirlerinin toplanması ve kamu hizmetinin yerine getirilmesine katkı sağlamaktadır.

A. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeylerinin vergi farkındalığı ve vergiye uyum üzerindeki etkisi ile vergi farkındalığının vergiye uyum üzerindeki etkisinin araştırılmasıdır. Araştırmanın bir diğer amacı vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığının aracılık rolünün sorgulanmasıdır. Çalışmanın diğer amacı ise vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin bazı demografik özelliklerine ve öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesidir.

B. Araştırmanın Kapsamı

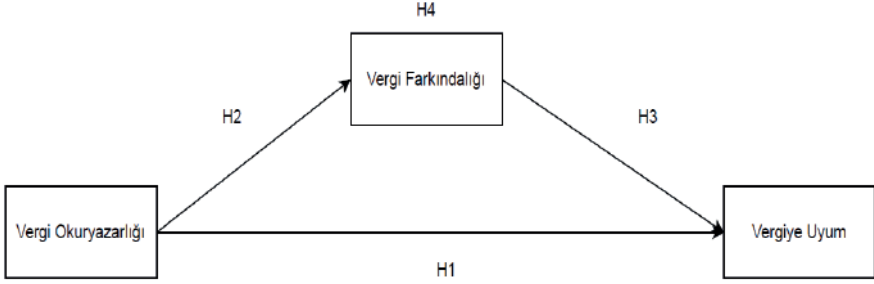
Araştırmanın kapsamını Gaziantep Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ile Meslek Yüksek Okulu öğrencileri örneklemini oluşturmaktadır.

C. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyum arasındaki ilişkileri inceleyerek, vergi bilincinin artırılması ve vergiye uyum davranışlarının güçlendirilmesi açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Vergi, devletlerin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak için kritik bir araçtır ve vergiye uyum, toplumun genel ekonomik sağlığı için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bireylerin vergi okuryazarlığı ve farkındalık düzeylerinin artması, vergiye uyumu artırmada belirleyici bir rol oynamaktadır.

D. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

E. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

H1: Vergi okuryazarlığı vergiye uyumu anlamlı olarak etkiler.

H2: Vergi okuryazarlığı vergi farkındalığını anlamlı olarak etkiler.

H3: Vergi farkındalığı vergiye uyumu anlamlı olarak etkiler.

H4: Vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığının aracı rolü bulunmaktadır.

H5: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H6: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H7: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H8: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H9: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H10: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H11: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H12: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H13: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H14: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H15: Vergi farkındalığı öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H16: Vergiye uyum öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H17: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H18: Vergi farkındalığı öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H19: Vergiye uyum öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

F. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmaktadır. Araştırmada kullanılan anket, vergi okuryazarlığı ölçeği için Tayyare (2018) araştırmasından, vergi farkındalığı ölçeği için Koban ve Bulu (2017) çalışmasından, vergiye uyum ölçeği için ise Koban ve Bulu (2017) ve Kircler ve Wahl (2010) çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

G. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulunda vergi dersinin olduğu bölümlerdeki öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Hukuk Fakültesi'nde vergi dersinin olduğu bölümlerdeki öğrenci sayısı 2.593 kişi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu'ndaki vergi dersinin olduğu öğrenci sayısı 1.126 kişidir. Belirtilen bölümlerdeki öğrencilere anket uygulanmış toplam 651 öğrenciden geri bildirim alınmıştır.

H. Araştırmanın Kısıtları

Araştırmanın en önemli kısıtı bölgesel nitelikte olmasıdır. Diğer kısıtı ise elde edilen bulguların ankette yöneltilen sorular ile kısıtlanmış olmasıdır.

Çalışmanın devamında vergi ile ilgili kavramlar detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Daha sonra ilgili kavramlara ilişkin literatür verilmektedir. Akabinde çalışmanın amaç, kapsam, önem ve yöntemine değinilerek analiz ve bulgular kısmına değinilmiştir.

Vergi İle İlgili Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde vergi ile ilgili kavramlar detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

1.1. Verginin Tanımı ve Özellikleri

Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla bireylerden topladığı mali bir sorumluluktur. Bu bağlamda vergi, hem bireylerin devlete olan yükümlülüğünü yapmak için aracı hem de toplumsal dayanışmanın bir kanıtıdır (Tuncer, 1969, s. 257-269).

Vergi; kökeni Türkçe olan, anlam olarak karşılık beklenmeden hediye olarak verilen değerlerdir (Sayar, 1975, s. 122-125). Başka bir tanımlamaya göre: Kamu kurumları tarafından yetkili olan kamu tüzel kuruluşlarının sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla, kanunlarla belirlenmiş, hukuki yaptırımla, karşılık beklenmeden gerçek ve tüzel kişilerden alınan tutarlardır (Nadaroğlu, 2000, s. 75-82).

Vergi bireylerin kullanılabilecekleri gelirleri, servet ve harcamalarında küçülmeye neden olmakta ve tasarruflarını azaltmaktadır. Bu yönüyle vergi genellikle bir yuk olarak görülür. Vergilendirmede, özel kesimden kamu kesimine doğru bir kaynak transferi oluşmaktadır. Vergiye karşı bireysel ve toplu tepki olabilmektedir. Bu tepkilerin sosyolojik ve ekonomik sonuçları vergi hasılatının minimum düzeyde toplanmasına sebep olmaktadır (Çiçek, 2006, s. 19).

Kamunun ve yetkili kıldığı kurumların, kamu harcamalarının karşılanması, mali ve sosyal amaçları yerine getirmek için gerçek ve tüzel kişilerden cebri olarak aldığı nakit tutarlara 'vergi' denilmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde vergi, iktisadi amacının yanında gelir dağılımındaki farkı

azaltmak, makroekonomik istikrarı sağlamak gibi ülkelere göre sosyal ve ekonomik amaçları da bünyesinde barındırmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2019, s. 1).

Tarihi olarak vergi eski Sümer ve Roma uygarlıklarına kadar dayanmaktadır. Bunun yanı sıra uygulandıkları dönemlerde devletin gücüyle keyfi uygulamaları olmaktadır. Önceki zaman dilimlerinde yeterli olan bu vergiler günümüz merkezi devletlerde sunulan kamusal mal ve hizmetlerin çoğalmasıyla yetersiz kalarak farklılaşmalara ve vergilerin çoğalmasına sebep olmuştur (Erginay, 1979, s. 25-26).

Vergilerin kanuniliği ilkesi gereğince, Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesi 3'üncü fıkrasında "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir ve kaldırılır." şeklinde ifade edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasa'sında,

"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanlığı'na verilebilir" (AYM.M.73, 1982)

Vergi ödevinin kapsamından bahsetmektedir. Bu maddeden de vergi tanımı; vergi, kamu kurumlarının vergilendirme yetkisi ile kamu hizmetlerini yerine getirirken yaptığı giderleri karşılamak için, gerçek ve tüzel kişilerden, karşılık beklemeksizin kanun otoritesiyle cebren topladığı nakit tutarlardır (Çakır, 2012, s. 99-100).

1.2. Verginin Önemi

Vergi, modern toplumların ekonomik ve sosyal olarak ilerlemesinde temel etkiye sahip olmaktadır. Kamu hizmetlerinin finansmanın sağlanması, gelir dağılımındaki adaletin tesis edilmesi, kamu görevlerinin yerine getirilmesi gibi birçok alanda etkili bir araç olan vergiler, devletlerin ilerleyişi, devamlılığı, sürdürülebilir gelişme hedeflerine ulaşabilmesini sağlayan ana unsurlardandır. Vergi, kamu ekonomik sistemlerinin ilerleyişi, kalkınmanın devamlı olması, istikrarın sağlanması için koruma görevi olan bir bağdır (Clercq, 2021, s. 501-523).

Verginin önemi toplumların bir arada yaşama zorunluluğunun sonucunda devletin sorumluluklarını yapması konusundaki yeterliliklerini sağlaması

açısından geniş bir etki alanına sahiptir. İktisadi, sosyal bakımdan kamu gelirlerinin finansmanın sağlanması için kamunun ana gelir kaynağı vergi gelirleridir. Bu katkılarının başka gelir dağılımındaki adaletin sağlanması, enflasyonun ve işsizliğin azaltılmasında vergiler iktisadi politikaların yerine getirilmesinde ve ekonomik-sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunmaktadır (Narçin, 2020, s. 97).

Verginin temel özelliklerini kendisinde bulunduran 4T modeli, vergi sistemlerinin etkinliğini artırmak ve bireylerin vergiye uyumunu teşvik eden bir sistemdir.

Bu model, vergi sisteminin dört temel ilkesini ifade eder: Şeffaflık (Transparency), Güven (Trust), Vergi Ahlakı (Tax Morale) ve Mükellef Hakları (Taxpayer Rights). 4T ilkeleri, vergi sistemlerinin bireyler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkilerini en iyi seviyeye getirmek ve toplumsal adaleti geliştirmek için ortaya çıkmıştır (Kirchler ve Wahl, 2010, s. 1-21).

1.3. Verginin Amaçları

Verginin ana amacı, kamu harcamalarının kaynağının sağlanmasıdır. Bunun yanı sıra verginin amaçları, devletin üstlendiği görevleri konusundaki anlayışla birlikte değişmektedir. Bundan dolayı 1929 yılında olan “Büyük Buhran” sonrasında dünyanın birçok ülkesinde meydana gelen kriz, ekonomik ve sosyal sorunların çoğalmasına, bunun sonucunda kamu anlayışının yenilenmesine sebep olmuştur. Vergilerin alınma amaçlarını ikiye ayırabiliriz, bunlar; mali (fiskal) ve mali olmayan (ekstra fiskal) amaçlardır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 130).

1.3.1.Verginin Mali (Fiskal) Amacı

Verginin iktisadi amacı, kamu hizmetlerinin finansmanının karşılanması amacıyla alınmasıdır. Klasik maliye teorisinde, devlet vergiyi kamu giderlerini karşılamak maksadıyla alır. Vergi, mali kaynak olmanın yanı sıra ekonomik ve sosyal sebeplere dayanak oluşturmamalıdır. Vergiler, adalet ilkesine bağlı olarak rekabet dengesini sağlamalı ve iktisadi piyasayı bozmadan vergi politikası olması gerekmektedir. Klasik maliye teorisinde, en iyi vergi ekonomik sistemlerde negatif etki yapmayan tarafsız vergidir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 130-131).

Tarafsız vergi, vergilerin piyasanın işleyişinin bozmaması ve ekonomik kurumların tercih ettikleri kararları olumlu etkilemesi tarafsız vergidir. **Klasik maliye teorisinde;**

- Vergiler kamu hizmetlerinin (giderlerinin) kaynağının sağlanması için alınmaktadır
- Vergi alınmasında bütçe denklığı sağlanmalıdır
- Vergi devletin kamu görevlerinin icrasının sağlanması için alınır
- Vergi piyasa sisteminin işleyişini bozmadan düzenlenmelidir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 130-131).

1.3.2. Verginin Mali Olmayan (Ekstra-Fiskal) Amacı

1929 yılından sonra (Ekonomik Buhran) Klasik liberal yaklaşımdan ekonomik olarak devlet müdahalesi sistemi olan Keynesyen yaklaşıma geçmiştir. Devletin görevlerini yerine getirmede vergi gelirleri ile finansman sağlaması gerekli olmuş ve bundan dolayı verginin mali olmayan (ekstra-fiskal) amaçları ortaya çıkmıştır. Keynesçi yaklaşıma göre, vergiler, iktisadi amacının yanında ekonomik ve sosyal amaçlar içinde alınmaktadır.

Ekonomik amaçlar: Fiyat istikrarını sağlamak, işsizliği minimum düzeye indirmek, dış ticareti dengelemek, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak gibi sebepler bulunmaktadır.

Sosyal amaçlar: Adaletli gelir dağılımı sağlamak, çevre sorunları ve nüfus artış dengesini sağlamak vb.

Klasik maliyecilerde vergiler sadece mali (fiskal) olan amaçla; modern maliye yaklaşımında ise mali (fiskal) amacının yanı sıra mali olmayan (ekstra-fiskal) amaçla alınmaktadır. Verginin amaçları şunlardır;

- Verginin iktisadi amacı, kamu giderlerini finansmanını sağlamak,
- Verginin ekonomik amacı, ekonomik istikrar, büyüme ve kalkınmanın sağlanması,
- Verginin sosyal amacı, gelir dağılımındaki adaleti sağlamaktır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 131).

1.4. Devletin Vergilendirme Yetkisini Açıklayan Teoriler

Merkantilist (1450-1750 yılları arası) dönemde devlet harcamalarının finansmanı büyük ölçüde mülk gelirleriyle sağlarken, klasik liberal dönemin etkisiyle birlikte kamu harcamaları büyük ölçüde vergi gelirleriyle sağlanmıştır. Önceki tarihlerdeki olduğu gibi günümüzde de devletlerin vergilendirme yetkisini temel olarak egemenlik gücünden almaktadır. Devletin vergilendirme yetkisinin kaynağını belirleyen üç teori bulunmaktadır. Bu teoriler, rasyonalist-bireyci devlet teorisi, organik devlet teorisi ve devletin

egemenliği teorisi olarak tanımlanmaktadır (Ataç ve Türhan, 2007, s. 170-172).

1.4.1. Rasyonalist- Bireyci Devlet Teorisi

Rasyonalist-Bireyci Devlet teorisine göre devlet, bireyler için ve bireyin çıkarlarını korumakla yükümlüdür. Devletin varlığı, yerine getireceği hizmetler ve öncelik sırasına göre belirlenir. Buradan kamu hizmetleri ile bireyler arasında bir karşılıklı bir değişim ilişkisi meydana gelir. Bu ilişki kapsamında vergiler, devletin sunduğu hizmetlerden yararlanmanın karşılığıdır. Faydalanma ilkesi 17-18. yüzyılda doğal hukuk olarak ortaya çıkan teoridir. W. Petty, J. Locke, T. Hobbes gibi düşünürler bu görüşün ilk belirleyicileridir. Bu teoriye göre (Nadaroğlu, 2000, s. 220-226);

- Vergi kamu hizmetlerinin bir maliyetidir. İç ve dış güvenliğin sağlanma bedelidir. Paul Leroy-Beaulieu'e göre, vergi devletin yerine getirdiği hizmetlerin bir bedelidir.
- Vergi sigorta primidir. Bireylerin can ve mal güvenliğini, her türlü risklere karşı korumanın karşılığıdır. E. D. Girardin, vergiyi sigorta priminin benzeri olarak ifade etmiştir.
- Vergi genel giderlerin karşılanmasıdır. Toplum düzeninin korunmasında devletin genel idare giderleridir. Thiers'e göre vergi, devletin yaptığı harcamalara finans kaynağıdır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 117).

1.4.2. Organik Devlet Teorisi

Bu teoride, bireylerin toplumsal ihtiyaçları bilinmemektedir. Bunun yanı sıra devletin toplumu oluşturan bireyler ihtiyaçlarını belli ölçüde bilmektedir. Toplumun ihtiyaçlarını finanse edebilmek amacıyla devlet, toplumun yapı taşı olan bireylerden ödeme güçlerine göre vergi ödemesini istemektedir. Bu ödeme karşılığında bireylere yönelik direkt olarak bir karşılık ödeme vaadinde bulunmaz. Günümüz modern vergi sistemlerinde, verginin “karşılıksız olması” ve “ödeme gücüne göre” alınma ilkesi bu teoriden kaynaklanmaktadır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 118).

Organik devlet teorisiyle kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığında vergi ödeme yani kamu giderlerine katılma gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Bireyleri kamu hizmetlerinden faydalanmadan bağımsız bir şekilde ödeme gücü oranında kamu giderlerine katılmaktadır. A.Smith Ödeme gücü ilkesini ilk olarak kullanmıştır. Bunun yanı sıra J.S. Mill, A.C. Pigou, H. Dalton gibi iktisatçılarda ödeme gücü ilkesini kullanmışlardır (Nadaroğlu, 2000, s. 226).

1.4.3. Devletin Egemenliği Teorisi

Sosyal bir varlık olan bireylerin var olabilmesi, toplumsal düzenin sağlanması ve ortak ihtiyaçların karşılanması devletin varlığını zorunlu kılmaktadır. Günümüz devlet teorisinde vergiler, toplumun ihtiyaçlarının finansmanı bakımından zorunluk arz etmektedir. Egemenlik gücüne dayanan vergileme yetkisi bu gücü, keyfi değil hukuk devleti kapsamında kullanmaktadır. Vergilerin cebri olması bu teoriden dolayıdır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 118).

1.5. Vergi Okuryazarlığı

Vergi Okuryazarlığını tanımlanmadan önce, okuryazarlık kavramının anlaşılması gerekmektedir.

1.5.1. Okuryazarlık

Toplumsal olarak okuryazarlık “iletişimin etkin bir biçimde aktarılması” olarak adlandırılmaktadır. Okuryazarlık güncel bir kavram olma özelliği taşımakta, çağın gereklerine ve yeniliklerine cevap veren özellikleri barındırmaktadır. Bundan dolayı okuryazarlık toplumsal anlam ve kabullerin değişkenliği ile de ilgilidir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010, s. 284-285).

Okuryazarlık, gelişen şartlar ve koşullarla birlikte geleneksel sınırların dışına çıkarak bütçe, vergi, hukuk, medya, finans, ekonomi, teknoloji, siyaset, internet ve yapay zeka gibi birçok alandaki değişik becerileri içerecek şekilde değişmiştir. Bu gelişen şartlar ve koşulların neticesiyle yeni okuryazarlık çeşitleri ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri de vergi okuryazarlığıdır (Bakar Türeğün ve diğerleri, 2021:63).

1.5.2. Vergi Okuryazarlığı

Günümüzde ülkelerin vergi sistemleri farklı olması gerekmektedir. Farklı olarak gelişen bu vergi sistemlerinde vergi okuryazarlığının artırılması zorunludur. Vergi kavramlarının anlaşılması, vergi ahlakı, bilinci, okuryazarlığı verginin anlaşılması gibi konularda bilinmelidir (Türkoğlu ve İgde, 2023, s. 593-604).

Vergi okuryazarlığı üç ana sınıfa ayrılmaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017, s. 356-388).

- Okuduğunu anlama, kavrama, yorumlayabilme düzeyinde vergi mevzuatı bilgisi
- Vergi konularındaki algı, tutum, davranışlardaki vergi bilincinin geliştirilmesi

- Vergilendirmedeki sorumluluklarını yapabilme hesaplama becerilerinin sağlanması.

Yukarıda sayılan sınıflandırmalar vergi okuryazarlığının aşamalarıdır. Vergi okuryazarlığı ile ilgili araştırmalarda, kişilerin, ekonomik, sosyal, kültürel, demografik yapıları önemlidir. Bunun yanı sıra vergi mevzuatı, muafiyet, istisna, indirim, vergi cezaları ve mükellef sorumluluk ve haklarının neler olduğu vergi okuryazarlığının ölçülmesinde ana unsurlardandır (Gerçek ve diğerleri, 2023.s.144-162).

Vergi okuryazarlığı konusunda, yurt içi ve yurt dışı literatüründe, yeterince çalışma mevcut değildir. Okuryazarlık “toplum tarafından anlam verilen iletişim ile ilgili simgelerin etkili bir biçimde kullanılabilme becerisi” denilmektedir. Okuma-yazma ve okuryazarlık kavramları birbirinden farklı anlamdadır. Bu kavramlar konuşma dilinde benzer anlamda kullanılsa da ayrı anlamlar taşımaktadır (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2014 s.95).

Vergi okuryazarlığı tek başına vergi mükelleflerinin yanı sıra tüm bireylerle alakalıdır. Bundan dolayıdır ki; kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi, vergi uyumu ve okuryazarlığı ile ilişkilidir. Vergi uyumunun aşamaları; vergi matrahının beyanı, matrahtan verginin hesaplanması, kanuni surelerde verginin beyan edilmesi ve verginin süresinde ödenmesidir. Vergi okuryazarlığı ileri düzeyde olan birey; bu aşamaların neticelerini değerlendirip, bu aşamaları uygulayacak yeterliliğe sahip olabilecektir (Vergi Okuryazarlığı, 2022).

Devletin alt yapı hizmetlerini yerine getirilmesinde vergilerin şeffaf ve adil bir şekilde hızlı, anlaşılır ve öngörülebilir seviyede olması vergi okuryazarlığı ile doğrudan bağlantılıdır. Vergi okuryazarlığı ile ilgili çalışmalar, vergi adaletine, daha sonra yeterli vergi geliri ve toplumsal huzuru sağlamaya katkısı olacaktır. Vergi okuryazarlığı sayesinde sosyal refah, eşit vergileme, dengeli vergi yükü neticelerine ve devamında vergi adaletine ulaşılmasına katkı sağlayacaktır (Türkoğlu ve İğde, 2023, s. 593-604).

Vergi okuryazarlığı, vergi denetimi, vergi uyumu, devlete bağlılık, vergi mevzuatındaki değişiklikler, vergi cezalarındaki düzenlemeler, vergi adaletinin sağlanması, ekonomik faktörler, vergi bilinci gibi temel unsurlar bireylerin vergi uyumunu da belirleyen ana faktörlerdendir (Karakoyun, 2023, s. 129-145).

Vergi okuryazarlığı bireyler, işletmeler için çok önemlidir (Türkoğlu ve İğde, 2023, s. 593-604).

1.5.2.1. Vergi kanunlarına uyum

Vergi yasalarını anlamak, birey ve işletmelerin kanuni yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlar. Vergi okuryazarlığı, insanların doğru ve eksiksiz vergi beyanları ile hataları ve eksiklikleri minimum seviyede tutar.

1.5.2.2. Finansal planlama

Vergi okuryazarlığı finansal planlama yaparak bireylerin yatırım tercihleri, emeklilik planlaması gibi finansal kararlarında bilinçli hareket etmesine katkı sağlar.

1.5.2.3. Kaynak tahsisi

Hükümetler kamu hizmetlerinin finansmanını vergi ile sağlar. Vergi okuryazarlığı bireylerin ve işletmelerin vergi katkılarının nasıl kullanıldığını anlamalarına sağlamaktadır.

1.5.2.4. Vergi dolandırıcılıklarından ve dolandırıcılıktan kaçınmak

Vergi ilkelerine ilişkin temel bir yaklaşım dolandırıcılıklara karşı farkında olmayı ve dolandırıcılıkların kurbanı olmaktan kaçınmasını sağlar.

1.5.2.5. İş karar verme

İşletmeler için vergi okuryazarlığı, kritik kararlar almalarına katkı sağlar. Vergi etkilerini ve yükünü planlamak, işletmelerin vergi pozisyonlarını optimum yapmalarını sağlamaktadır.

1.5.2.6. Ekonomi okuryazarlığı

Vergi okuryazarlığı ekonomi okuryazarlığının bir parçasıdır. Vergilerin nasıl işlediği bilinçli söylemlere yol açabilir.

1.5.2.7. Eşitliğin teşvik edilmesi

Kamunun vergi politikalarının sosyal ve ekonomik etkileri vergi adaleti ve ekonomik eşitlik için önem arz etmektedir.

1.5.2.8. Yetkilendirme ve sorumluluk

Vergi okuryazarlığı, toplumdaki kişilere mali işlerinin kontrolünün kendileri tarafından bilinçli bir şekilde yapılmasına katkı sağlamaktadır.

1.6. Vergi Farkındalığı

Farkındalık kavramı; farkında olma, yani görülen ya da bilinen şeylerden haberi bulunmak, kavranması gereken bir duruma önem göstermek, olarak tanımlanmıştır. Geniş anlamda eylemin önceden tasarlanması, anlaşıldığının kontrolü ve eylemini durumuna göre ayarlayıp, daha sonra da konu ile ilgili önceden tasarlanan hedeflerine ulaşmanın ölçülmesi olarak tanımlanabilmektedir (Karatay, 2010, s. 457-475).

Vergi farkındalığı, kamunun ve bireylerin vergilerin önemi ve toplumsal faydalarında bilgi elde edilmesini ifade etmektedir. Vergi farkındalığı, bireylerin vergi tutum ve davranışlarını belirleyen bir unsur olup, aynı zamanda vergiye gönüllü uyumu attırıcı etkiye sahiptir (Kirchler ve Wahl, 2010, s. 1-21).

Vergisel farkındalık, daha önceleri vergi bilinci ile aynı anlamda kullanılmıştır. Vergi bilinci ya da farkındalığı verginin farkında olunması ve bireylerin vergi ile ödevlerini yerine getirme istekleridir (Sağlam, 2013, s. 315-334).

Vergi farkındalığının ana amacı bireylerin vergi anlamlandırma ve davranış oluşturma çabasıdır. Bireylerdeki vergi bilinci ve farkındalığı; vergi mevzuatındaki değişikliklerin takip edilmesi ve vergi konusundaki bilgileri (mali bilgi) kapsamaktadır. Verginin ödenme sebebi cebri ve kamu hizmetlerinin mali kaynağı olmasıdır (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012, s. 116-127).

Bundan dolayıdır ki vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergi uyumu, vergi konusu için önem arz etmektedir. Vergi farkındalığı ve vergi bilincinin gelişmesinde bazı temel faktörlere ihtiyaç vardır. Bu faktörler; demografik değişkenler, eğitim seviyeleri, vergi konusunda eğitim alması, elde edilen bilgileri ve değerleri sindirme seviyesi, kamu idaresine bağlılıktır (Koban ve Bulu, 2017, s. 118-130).

1.6.1. Genellik İlkesi

Vergi adaletinin sağlanmasında temel ilkelerin başında gelen genellik ilkesidir. Genellik ilkesi, ülkedeki bütün bireylerin toplam vergi yüküne asgari seviyede katılmasını öngörmektedir. Genellik ilkesine göre, birey ayrımı olmaksızın tüm bireylerden vergi alınmasını kapsamaktadır. Vergi ödeme de devlet giderlerine katkı sağlarken, bireyler gelirlerine göre katılım sağlamalıdır. Genellik ilkesi, ödeme gücü yeterli olmayan bireylerin ya da bazı vergi konularının vergi dışında bırakılmasına imkân sağlaması gerekmektedir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 141).

Bunun yanı sıra parlamentolar vergiye tabi bazı konu veya kişileri kısmen ya da tamamen vergi dışında tutabilirler. Vergi yükümlüsü bir kişi veya mükellef grubunun sınırlı ya da tamamen vergi dışı bırakılması durumuna vergi muafiyeti; bir vergi konunun kısmen ya da tamamen vergi dışında tutulması işlemine ise vergi istisnası denir. Muafiyet ve istisnalar vergileme sisteminde yararlanılan önemli bir araç olmaktadır. Sistemli bir şekilde uygulanmaması halinde genellik ilkesini zarar vermektedir. Bu sebeple vergi erozyonu ile karşılaşma durumu olmaktadır. Vergi erozyonu, vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınmanın artması, muafiyet ve istisnaların geniş tutulması gibi nedenlerle mükelleflerin vergi yüklerinin azalması neticesinde vergi hasılatındaki düşüşlerdir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 141).

1.6.2. Faydalanma İlkesi

Faydalanma ilkesine göre, bireyler kamu hizmetlerinden yararlanmaları ölçüsünde vergi ödemeli ve vergi adaleti açısından mübadele ilkesine göre hareket edilmelidir. Bu ilke de kişilerin mal ve hizmetlere ödediği fiyat ($P=MC=MU$) o malın faydasını ifade ettiği gibi bireylerin kamu hizmetinden faydalanırken ödediği vergide ($T=MC=MU$) o hizmetinin faydasını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra kamu hizmetlerin çoğunluk kısmı yani tam kamusal hizmetler, faydası parçalanamaz ve fiyatlandırılama yapılamazdır. Bedavacılık sorunu nedeniyle gönüllü bir bedel ödeme mekanizması çalışmaz. Bundan dolayıdır ki bireylerin elde edilen fayda kadar vergi ödemeleri faydalanma ilkesi, kamusal mal ve hizmetlerin finansmanının sağlanmasında uygulanamamaktadır. Devletler kamusal mal ve hizmetlerin finansmanında (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 141);

- Gönüllü fiyat sistemi olmadığından cebre dayalı;
- Toplum yarar sağladığında kişiye özel fayda sağlamaması;
- Ödeme gücüne göre alınan vergiler vergi finansmanı ve vergi adaleti açısından toplumun tüm bireylerinin faydasına olmaktadır.

Kamusal mal ve hizmetlerin finansmanında kurallı olarak faydalanma ilkesi yerine ödeme gücü ilkesi esas alınması daha uygun olur. Faydalanma ilkesi uygulanabilir olduğu, fiyatlandırılan ve pazarlanabilen özellikte olan bazı mal ve hizmetler (yarı kamusal vb.) sayılabilir. Faydalanma ilkesine göre sayılabilecek parafiskal gelirler; harçlar, resimler, şerefiyeler, katılma payları olarak ifade edilebilmektedir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 142).

1.6.3. Eşitlik İlkesi

Vergileme sisteminde eşitlik ilkesi ve genellik ilkesi arasında yakın bir ilişki vardır. Genellik ilkesinde bireylerden ödeme gücüne göre vergi alınmasını ilke edinirken; eşitlik ilkesi, ödeme gücüne göre alınacak verginin ölçüsünün derecesini belirler. Vergilendirilen bireylerin ekonomik güçlerine göre eşit bir şekilde yapılmasını ifade eden bu eşitlik ilkesi, yatay eşitlik ve dikey eşitlik olarak iki şekilde ele almaktadır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 140).

- Yatay eşitlik: Ödeme gücü benzer mükelleflerin aynı vergi sorumluluklarına göre değerlendirilmesidir.
- Dikey eşitlik: Ödeme gücü yüksek olan vergi mükelleflerinin daha çok vergi sorumluluğuna maruz kalmalarıdır.

Vergilendirmede hem yatay hem de dikey eşitliği oluşturan ana unsur yükselen oranlı tarifelerdir. Bireylerin gelir vergisinde artan oranlı tarifesine göre sınıflandırılmaları gelir seviyesine göre vergi yükü değişkendir. Bu şekilde vergilendirilmede düşük gelirlinin vergi yükü az iken, yüksek gelirlinin vergi yükü ise yüksek oranda olmaktadır. Düz oranlı tarife olan Kurumlar vergisinde ise gelir grupları açısından küçük, orta büyüklük ve büyük olan tüm işletmelerin vergi yükü oransal olarak eşittir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 140).

1.6.4. Ödeme Gücü İlkesi

Ödeme gücü ilkesi, bireyin ve ailesinin temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek gelirinin üzerindeki gelir kısmının vergi kapsamına alınmasıdır. Vergide bir farkındalık gönüllü ödeme isteğidir. Bireylerin ödeme gücünün temel göstergeleri üç'tür. Bunlar,

- Gelir,
- Tüketim ve
- Servettir.

Günümüzde vergiler ödeme gücünün göstergeleri olan gelir, tüketim ve servet'ten hesaplanarak alınmaktadır. Ödeme gücü, bireyin belli bir dönemde elde ettiği gelirinin (Y), aynı dönemde bu geliri elde etmek için kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere yapacağı temel ihtiyaçlardan sonraki kısmı kapsamaktadır. Örneğin, bir kişinin yıllık brüt geliri 50.000 TL, kendisinin ve ailesinin yaşamlarını sürdürmeye yeterli geliri 30.000 TL ise bu kişinin vergi ödeme gücü 20.000 TL'dir. Günümüzde gelir vergisi, fizyolojik gideri aşan gelir olan 20.000 TL üzerinden vergide yatay ve dikey

düzeyi sağlayacak şekilde artan oranlı olarak alınmaktadır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 142).

Ödeme gücünün en iyi göstergesi olarak bireylerin geliri gösterilmektedir. Bunun yanı sıra N. Kaldor, gelişmekte olan ülkelerde tüketimin (harcamanın) ödeme gücünü daha doğru bir şekilde temsiliyeti olduğu ileri sürmektedir. Kaldor, gelişmekte olan ülkelerde artan oranlı gelir vergisi yerine genel harcama vergisi sisteminin daha uygun olduğunu iddia etmiştir. Bu ülkelerin vergi sistemlerinde tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilere ağırlık verilmesinin uygun olduğunu savunmaktadır (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 142).

1.7. Vergi Bilinci

Vergi kaynaklarında “vergi bilinci”, genellikle vergi sorumluluklarının yapılmasında karşılaşılan tepkileri ve bu tepkilerin seviyesi olarak tanımlanabilir (Kıntanar, 1964, s. 24).

Bireylerin vergiyle ilişkili tutum ve davranışları, vatandaşların vergiyi nasıl algıladıkları veya algılamamaları ile ilgilidir. Bundan dolayıdır ki algılamayı etkileyen içsel ve çevresel sebepler birbirini etkilemektedir (Sağlam, 2013, s. 315-334).

Vergi mükelleflerinin sorumluluklarını zorunluluğun yerine gönüllü olarak yapması gelir toplama ve diğer mali amaçların daha düzgün işlemesi açısından önemlilik arz etmektedir (Aktan, 1997, s. 11-16). Kamu idaresinin sorumluluklarının yerine getirirken, toplumsal ihtiyaçları yerine getirmek için verginin ödevlerini bilinçli bir şekilde yerine getirme davranışı vergi bilincinin ana unsurudur (Akdoğan, 2014, s. 1-29).

Vergi bilinci, vergilerin yasalara bağlı bir şekilde vatandaşların vergi uyumu ya da uyumsuzluğu konusunda diğer bir ifadeyle vergi karşısındaki tutumları ve algıları olarak tanımlanmaktadır. Vergi bilinci yeterli olduğunda vergi uyumu artmaktadır (Sağlam, 2013, s. 315-334).

Vergi bilinci tanımlarında bireylerin vergiyi algıları ve bunu davranışlara aktarması ve vergi bilinci, toplumdaki vergi farkındalığı ve verginin ödenme sebebi ya da vergi farkındalığının seviyesinin bilinmesi önemli bir husustur (Taytak, 2010, s. 496-512).

Vergi bilincinin bireylerde yerleşmesi ve gelişmesi, kamu tarafından uygun seviyede vergi gelirinin sağlanması, bireyler tarafından ise, vergi sorumluluklarının doğru ve eksiksiz yapılması vergi bilincinin ilerlemesiyle birlikte vergi ahlakını ve vergiye uyumu da gelişmektedir (Özgün ve Yüksel, 2018, s. 33-48).

1.8. Vergiye Uyum

Vergiye uyum, genellikle gönüllü uyum ve zorunlu uyum olarak iki ana kategoride incelenir:

1.8.1. Vergiye Zorunlu Uyum

Verginin ortaya çıkışından bu zamana vergi mükellefleri tarafından vergi ödemesi önemli bir konudur. Vergi uyumunu açıklamak, uyumsuzluğun etkisini en aza indirmek, dünyada çok önem arz etmektedir (Andreoni ve diğerleri, 1998, s. 818). Vergi uyumunun her zaman güncel bir etkiye sahip olması vergi yükünün toplumun çoğu tarafından etkili bir şekilde etkisini hissettirmesine yol açar (Yurdadoğ ve diğerleri, 2016, s. 805). Vergiye uyumun da bireylerin neden vergi ödediği önemli konulardandır (Feld ve Frey, 2005, s. 1).

Vergi uyumu, mükellefin beyannamelerini yasalara, vergi düzenlemelerine ve yargı kararlarına uygun şekilde ve vaktinde hazırlaması ve verilmesidir. Vergi uyumu dört ana özellik vardır. Bu Özellikler: Vergi gelirinin beyanı, gelir düzenlemesi, harcamalar, vergi muafiyetleri-istisnaları ve vergi kredileri olabilmesi olarak belirtilebilir. Vergi uyumu ödeme ile görünür görevini yerine getirmektedir (Göksu ve Saruç, 2012, s. 2-14).

Bireylerin vergi uyumu ya da uyumsuzluğunu belirleyen nedenler; eğitim, gelir düzeyi, gelir dağılımı, gelir adaleti, yaş ve cinsiyet faktörleri, devlete bağlılık, kamu harcamalarındaki israf, vergi oranları, vergi adaleti, vergi idaresinin etkin kamu kaynağı yönetimidir. Bu nedenler vergi uyumu ve vergi gelirlerini belirleyici ana faktörlerdir (Aygün, 2012, s. 88-92).

Yüksek kişisel ve toplumsal değerlere sahip olanlar vergi uyumu hedefinde daha doğru kararlar vermektedirler. Kişinin bilgi ve beceri yönünden kendine güven duyması vergi uyumu konusunda belirgin davranışlar göstermesine sebep olmaktadır. Verginin tarafları olarak kamu kurumları, vergi mükellefleri, devlet, vatandaşların karşılıklı anlayışı vergi uyumuna katkı sağlamaktadır (Clercq, 2021, s. 501-523).

1.8.2. Vergiye Gönüllü Uyum

Vergiye mükellefi Gönüllü uyum, zorunlu vergisel bilgilerin zamanında açıklanması, vergi mükelleflerinin, sorumluluklarını istekli olarak yerine getirmesi ve cebri bir durum olmadan vergilerini süresinde ödemek olarak özetlenebilir (Silvani ve Katherina, 2000, s. 189-220).

Vergi Dairesinin, vergi mükelleflerine adil, şeffaf ve inandırıcı yaklaşımı memnuniyet açısından gereklidir. Vergi otoritesinin idari gücü ile vergi

mükelleflerinin kamu hizmetlerinden memnun olduğunda gönüllü uyumu artırıcı etkiye sahip olmaktadır. (Serim, 2016)

Kamu tarafından desteklenen gönüllü uyum, vergi mükelleflerinin üzerindeki vergi baskısını azaltacak etkiler mükelleflerin uyumlarına katkı sağlayacaktır. Vergiye gönüllü uyum, vergi mükelleflerinden vergi tahsilinde iş birliği olabilecek bir sistemdir (İpek ve Kaynar, 2009, s. 173-190).

1.9. Vergiden Kaçınma

Vergiden Kaçınma, bireylerin vergi konusu dışındaki kaynaklardan gelir elde etmek ve vergi konusu dışındaki malları almak ile vergiden kaçınma olabilmektedir. Bunun yanı sıra vergiye tabi olmayan mal ve hizmetleri almamak ile kaçınma da olabilmektedir (Pehlivan, 2022, s. 95-96).

Vergiden kaçınmayı sağlayan vergi kanunları da olabilmektedir. Bunları sağlayan vergi kanunlarındaki muafiyet ve istisnaları kaçınmayı sağlayıcı unsurlar olarak sayılmaktadır (Nadaroğlu, 2000, s. 75-82).

Vergi mevzuatındaki eksikliklerden yararlanma ve daha az vergi ödemek için kendi lehine çevirerek, vergiyi meydana getiren olayı ortadan kaldırma çabası olarak nitelendirilebilir. Bu çabalar meşru çabalar olabilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2019, s. 55).

Vergiden kaçınma yüksek vergi kayıplarına sebep olarak vergi gelirlerini azaltmaktadır. Vergiye karşı pasif direnme olarak adlandırılan vergiden kaçınma, kanunlara ters olmamakla birlikte en çok tercih edilen bir tepkidir. Devlet kanunlarla vergiden kaçınmayı azaltıcı tedbirler almalı ve kaçınmaya alan açan sebepler azaltılmalı, vergi adaletini sağlamalıdır (Uruş, 2017, s. 50).

1.10. Vergi Kaçakçılığı

Mükellefin vergi yükünü azaltmak veya vergi ödemek istememesi maksadıyla yaptığı kanuna aykırı olan bildirimleri “vergi kaçırma” olarak nitelendirilmektedir. Vergi kaçırma da vergi kaçakçılığı olarak tanımlanmaktadır. Vergi kaçırma, bazen devamlı olmayan, bazen de devamlı olarak daha az vergi ödemek veya hiç ödememek için vergi kanunlarına aykırı hareket etmek ve diğer kanunların tersine hareket etmenin yanı sıra, vergi konusunda bilgisiz olma durumu, vergilere kayıtsız kalma ve ihmal gibi nedenlerle vergi ödevinin yerine getirilmemesini içinde barındıran bir kavramdır. Bunların yanı sıra vergi mevzuatındaki eksik bilgi, yanlış yorum, beyannamelerdeki hatalar ve matahın eksik gösterilmesi konusunu içine

almaktadır. Vergi kaçırma fiili karşısında vergi mükellefi vergi cezalarına muhatap olmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2019, s. 56-57).

Vergi kaçağı; verginin konusuna giren bir faaliyetin vergi dışına itilmesi veya vergi kaçırmak maksadıyla vergi idaresinin vergilendirme yapabilmesine yönelik faaliyetlerden mahrum bırakılması sonucu, bildirilmesi ve ödenmesi gereken verginin bir kısmının ya da tamamının vergi konusu dışında bırakılması işlemidir (Karakoç, 1995, s. 97-108).

Vergi kaçakçılığının ana sebeplerinden birisi sosyal sebeplerden meydana gelmesidir. Bir uygulama toplumun bazı kitlelerinde adil görünürken; bazı kitlelerince adaletsiz olarak kabul edilmektedir. Kaçakçılığın normal kabul edildiği toplumlarda vergi kaçakçılığı kayda değer bir suç olarak anlaşılmamaktadır (Saraçoğlu, 2008, s. 59-74).

Vergi kaçakçılığı, sadece maliyeci ve iktisatçıların değil, psikolog, sosyolog ve suç iltisaklılarının ilgili olduğu konulardandır. Vergi literatüründe teorik olarak vergi kaçakçılığına ait birçok çalışma bulunmaktadır. Kişinin içinde bulunduğu toplumda vergi kaçakçılığı açısından önemlidir. Vergi kaçırma vatan hainliği gibi görülen toplumlarda (ABD’de olduğu gibi) vergi kaçırmaya karşı toplumsal baskı yüksek düzeyde olmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2019, s. 57-58).

1.10.1. Sahte Belge

Sahte belge düzenlenmesi ya da kullanımı; vergi matrahını azaltmaya yönelik usulsüzlükler, KDV ödememek veya vergi iadesi almak gibi sebeplerle yapılabilmektedir. Bu nedenle bir suç ve kabahat olarak isimlendirilmektedir (Bilici, 2021, s. 129).

Mal ve hizmet alışlarını faturasız yapan mükellefler bu alışlarını faturalı yaptığında hem kazançları yüksek görünmekte hem de yüklü bir KDV ödemesi çıkmaktadır. Mal alışlarında sahte belge kullanan bir vergi mükellefinin maruz kalacağı bazı cezalar (Bilici, 2021, s. 129-131);

- Üç kat vergi zıyayı cezalı KDV tarhiyatı,
- Üç kat vergi zıyayı cezalı gelir/kurumlar vergisi tarhiyatı,
- Gelir /kurumlar geçici vergileri üzerinden 1 kat vergi zıyayı cezası,
- Faturasız mal alma fiili nedeniyle özel usulsüzlük cezası,
- Mükellef şirket ise, üç kat vergi zıyayı cezalı gelir stopaj tarhiyatı yapılır (kesilir). (VUK, m.359/son fıkrası, VUK, m.344)

1.10.2. Muhteviyatı itibariyle Yanıltıcı Belge

VUK'nin Vergi Cezaları adında ikinci kısmı vergi kabahatleri ile vergi suçlarından bahsetmektedir. Vergi suçu ya da kabahati, vergi mükelleflerinin ve vergi sorumlularının vergi kanunlarında (VUK da dahil) belirlenen usul ve esaslara ya da görev veya ödevle ilişkin hükümlerine, ceza hukuku veya kabahatler kanunu cezası gerektirecek şekilde bir kısmına ya da tamamına aykırı hareket etmesidir (Akbulut, 2024, s. 8).

Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleme ve kullanma suçu haksız kazanç sağlandığından dolayı vergi kaçakçılığı kapsamındadır. Kamu idaresi muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleme ya da bu belgeyi kullanma suçunu tanımlarken TCK'da farklı suç teşkil eden fillerle birlikte madde 359/a-2'de seçili hareket olarak görmüştür. Bundan dolayıdır ki bu tarz düzenleme vergi kaçakçılığı suçlarının hükme bağlanmasında problemlere sebep olmaktadır. Vergi kaçakçılık suçlarının tanımlanması ve düzenlenmesinde yeni bir usul ve sisteme ihtiyaç duyulmaktadır (Akbulut, 2024, s. 7).

1.11. Vergi Okuryazarlığı, Vergi farkındalığı ve Vergiye Uyum Etkileyen Faktörler

Bireylerin eğitim seviyelerinin yüksek olması vergiye uyumu arttırmaktadır. Vergi yükümlüsünün bilgiye ulaşması ile eğitim düzeyi aynı yönde ilerlemektedir. Kendi bilgi seviyelerini arttıran bireylerin vergilendirmedeki bakış açıları genişlemekte, eksik bilgi nedeniyle oluşan maliyetler eğitim ile azaltılarak vergi konuları uyumlu bir şekilde bireyler eğitilerek düzeltilecektir (Aktan & Çoban, 2006, s. 147-148).

Vergi ahlakı, vergi uyumunu ve bunların devamında vergi gelirlerini arttırmak için teşvik edilmesi gereken bir diğer konu vergi okuryazarlığının arttırılması, toplumun ve devletin mali durumunun artmasına katkı sağlamaktadır (Cvrlje, 2015, s. 160-165).

Kişilerin tavırları, sosyal yapıdan etkilenirken aynı zamanda sosyal yapıyı bu kişiler oluşturmaktadır. Bu karşılıklı döngü bireyin yaşı, medeni durumu, cinsiyeti, aile yapısı, eğitim düzeyi gibi birçok demografik yapının vergisel farkındalığı ve vergi uyumu üzerinde etkili olmaktadır (İpek ve Kaynar, 2009, s. 173-190).

Kamu kaynaklarının vergi toplanması ve bu toplanan vergilerin kamu hizmeti olarak vatandaşlara sunulması kişilerin kamu hizmetinden faydalanmaya göre vergiye olan uyum ve adaletin algılanmasında ana etkindir (Güntekin, 2022, s. 99).

Bazı araştırmalarda bireylerin vergi davranışlarında cinsiyet faktörünün etkisi olduğu görülmüştür. ABD’de yapılan bazı araştırmalar, erkeklerin kadınlardan, evli bireylerinde bekarlara göre daha fazla vergi kaçırdıkları görülmüştür. İleri yaşlardaki kişilerin vergi ödemede daha istekli olmasının yanı sıra genç bireylerin vergi kaçırma konusunda eğilimlerinin fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Celikkaya ve Gurbuz, 2006:5).

1.11.1. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı, bireylerin vergi ödeme de içsel motivasyonları ve devlete karşı hissettikleri vatandaşlık görevleridir. Bu görev, bireylerin vergileri kanuni bir zorunluluk olarak değil, toplumsal refahın gelişme aracı olması sebebi olarak görülmektedir (Intansari ve Supramono, 2022, s. 455-464).

Vergi ahlakının, bireylerin devlete olan bağlılığı ve sosyal kimlikleri ile ileri seviyede devlete duyduğu güvenin ve kamu hizmetlerinden duyduğu memnuniyetin, vergi ahlakını artırmada belirleyici rol oynamaktadır (Ömürbek ve diğerleri, 2007, s. 102-122). Şeffaf ve adil bir vergi sistemi, bireylerin ödedikleri vergilerin nasıl kullanıldığını bilmelerini sağlayarak vergi ahlakını geliştirilebilmektedir (Karakoyun, 2023, s. 129-145).

Vergi ahlakını etkileyen faktörler arasında bireylerin vergi sistemine duyduğu güven, algıladıkları adalet duygusu ve şeffaflık yer alır. Vergi denetimlerinin kanuni cebir yetkisini elinde bulundurması ve denetimin etkisinin belirli bir düzeyde olmasına rağmen birçok mükellef vergi ödemekten kaçınmayı tercih etmektedir. Vergi ödemeye katkısı olan ve vergiye gönüllü uyumu arttıran önemli bir etken de vergi ahlakı olarak sınıflandırılmaktadır (Tosuner ve Demir, 2008, s. 357).

Vergi ahlakı vergiyi ödeme de insanın kendi motivasyonudur. Bu motivasyon, dışsal faktörlerden arınmış bir şekilde hareket etmektedir. Vergi ödemede bireysel ve gönüllülük esası geçerlidir (Aktan, 2014, s. 3-4).

Türkiye’de vergi ahlakının vergi mükellefleri arasında geliştirilmesi ve vergi bilincinin artırılması vergi toplanması konusunda en önemli faktörlerden birisidir (İzgi ve Saruç, 2011, s. 133-142).

1.11.2. Ekonomik Faktörler

Ekonomik durumların seyrine göre bireylerin karşılık beklemeden yapması gereken zorunlu ödemelerden olan vergiler, bireylerin tüketiminin kısıtlı olmasına sebep olmaktadır. Ekonomik yaşamda milli gelir düzeyi, enflasyonun seyri ve adil gelir dağılımı gibi faktörler yükümlülerin vergiye duyarlılığını çok değiştirmektedir (Çiçek ve diğerleri, 2008, s. 3-5).

Günümüzde teknolojik gelişmeler ülkelerin birbirine olan ekonomik bağılılığı arttırmaktadır. Ekonomik ilişkilerin ilerlemesi ithalat ve ihracattaki vergilerin de vergi gelirlerindeki payını arttırmaktadır. Artan bu pay vergi ödevlerini yerine getirme de önem arz etmektedir (Erdoğan, 1993, s. 523-540).

1.11.3. Vergi Yüğü

Vergi yüğü, bireylerin ve işletmelerin gelirlerinden devlete ödemekle yükümlü oldukları vergileri ifade etmektedir. Sadece mali bir kavram değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik vergi özelliklerini kendisinde barındırmaktadır. Toplumun vergi algıları, vergi yükünü ve vergiye gönüllü uyumu etkilemektedir. Yüksek vergi oranlarının, vergi yükümlülerinde vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarını tetikleyebileceği ifade edilmektedir (Intansari ve Supramono, 2022, s. 455-464).

Vergi yüğü, bireyin vergilerindeki artışın gelirinde azalmaya sebep olması ve bireyin refah seviyesinin düşmesi olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle eşit oranlarda vergi artışı olmaması sebebiyle, vergi yükünün farklı olması durumudur (Çiçek ve diğerleri, 2008, s. 3-5).

Vergi yüğü kavram olarak; bireysel olarak ödenecek verginin gelire orantılı olmasıdır. Bundan dolayıdır ki; eşit gelir düzeyine sahip kişiler aynı vergiyi ödeyeceğinden eşit ödeme ve objektif bir vergi yüğü olacaktır. Fakat vergi ödemedeki vergi tazyiki, hissedilen vergi yüğü subjektif olmaktadır (Şenyüz, 1995, s.14-16).

Ödeme gücü vergi miktarı için önemli bir unsurdur. Ödenecek vergiler, vergi yükünün tespitinde gelire oranlanması gerekmektedir. Toplumdaki gelir grubunu oluşturan kesiminin tasarrufları daha yüksek iken, düşük gelir grubunda ise tasarruflar daha az olmakta ve tasarruf için ayrılan fonların bütçelerinde çok yer kaplayarak, düşük gelirli olanların daha ağır vergi yüğü yüklemektedir. Zorunlu tüketim mallarından alınan vergilerin yüksek vergi tazyiki nedeniyle daha sert tepkiye neden olmaktadır. Daha çok vergi ödemesi ile refahı azaltmakta, vergi yükünün ağırlığından dolayı vergiye uyumsuz tutumlara sebep olmaktadır (Aydoğan, 2017, s. 14-22).

1.11.4. Devlete Bağlılık

Vergiye uyumlu olan mükellefin devlete olan bağılılığı ve vergi farkındalığı aynı düzeydedir. Burada gönüllü uyum en önemli faktördür. Bu yüzden Devlete bağılılıkta önemli unsurlardan olan vatandaşlık görevi ve devlete güven unsuru etkili olmakta ve vergi ödevinin yerine getirilmesinde katkı sağlamaktadır (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012, s. 116-127).

Örgütsel açıdan devlete bağıllık esnek bir yapıya sahip olmakla birlikte kamunun yaptırımı kurallı bir yaptırım olarak vergi ile ilgili bir düzen silsesini içinde barındırmaktadır (Seyhan, 2014, s. 22).

1.11.5. Vergi Adaleti

Vergi adaleti, bir devletin bireylere uyguladığı vergilerin dağılımındaki eşitlik ve adalet ilkesini tanımlamaktadır. Bu kavramın önemli yönlerinden birisi, bireylerin vergi yüklerini adil bir şekilde aktarılmasını sağlarken, devletle toplum arasındaki sosyal sözleşmenin temelini oluşturmaktadır (Kirchler ve Wahl, 2010, s. 1-21).

Vergi adaleti, toplumda sosyal huzurun sağlanması, ekonomik refah ve dengenin temin edilmesi bakımından stratejik bir yere sahiptir (Moučková ve Vitek, 2014, s. 553-559).

Bireyler kamu vergi ilişkilerinde kendilerine adaletli bir vergileme sistemi olmadığında uyumlu vergi ödemesi yapma hususunda isteksiz olması olası durumlardandır (Çevik, 2012, s. 163-165).

1.11.6. Vergi Afları

Vergi afları, geçmişte ödenmemiş vergi borçlarının bir kısmının ya da tamamının silinmesi veya gecikme faizlerinin kaldırılması gibi kolaylıklar sağlayarak mükelleflerin devlete olan yükümlülüklerini yerine getirmelerini teşvik eden bir politikalardandır. Vergi aflarının temel amacı, devletin tahsil edemediği gelirleri kısa vadede artırmak, kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almak ve bireylerin vergiye gönüllü uyumunun teşviki önemlidir (Moučková ve Vitek, 2014, s. 553-559). Ancak, bu uygulama hem ekonomik hem de etik boyutları nedeniyle çeşitli tartışmalara neden olmaktadır (Kirchler ve Wahl, 2010, s. 1-21).

Afla ilgili hükümler Türk Ceza Kanunu'nda bulunmaktadır. VUK'ta yer almamaktadır. Mali af ya da vergi affı, kamu otoritesinin bir yasayla alacağı vergiden vazgeçmesi olarak tanımlanmaktadır (Narinoğlu, 1991, s. 26-40).

1.11.7. Vergi Mevzuatı Değişiklikleri ve Vergi Cezaları

Vergilerin sık sık değişmesi ödenen verginin üzerinde yük olması ve mükellefin, bireysel özellikleri ve vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalıkları ışığında vergi yükü hissi ağır olmaktadır (Şenyüz, 1992, s. 211).

Vergi kanunlarının karışıklığı vergi mükellef ve mali müşavirleri zor durumda bırakmaktadır. Mali Müşavirlerin gönüllü uyumuna ve vergi hatalarına sebep olur, diğer bir durum ise denetimin ahlaki ve fiziksel

maliyetini arttırarak doğru karar verme eğilimini azaltmaktadır (Çelikkaya, 2002, s. 1-3).

Vergi mevzuatı, devletin ekonomik ve sosyal politikalarını düzenleyerek, bireylerle işletmelerin vergi yükümlülüklerini belirleyip kanuni çerçeveyi çizer. Bu çerçeve, vergi toplama süreçlerini düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda bireylerin devlete karşı sorumluluklarını yerine getirmesinde önemli bir rehberlik görevini yerine getirir (Kirchler ve Wahl, 2010, s. 1-21).

Vergi cezaları, vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılmasında ana caydırıcı unsur, doğru ve eksiksiz tahakkuk edilmesi ve ödenmesinde karar verici önemli dışsal faktörlerdendir. Vergi ceza oranlarının yüksekliği, gecikme zamları mükelleflerin vergi kaçakçılığına bakışını engelleyici unsurlardandır (Gerger, 2011, s. 4-15).

1.11.8. Vergi Denetimi

Denetim; tarafsız olarak kontrol etmek, murakabe, muhasebe denetimi ve teftiş gibi kelimelerle aynı anlamı taşımaktadır (İğde, 2020, s. 19).

Vergi denetimi, ülkedeki vergi sisteminin etkili ve uyumlu olmasını sağlamak üzere vergi otoritesinin; vergi yükümlülerinin sorumluluk ve beyanlarını doğru ve hatasız bir biçimde ve vergi kaçırma eylemlerinde bulunmaması hususunda denetleyici tespitler yapılmasıdır (Arslan ve Dinçer, 2021, s. 235-247).

Vergi denetimi, devletin mali sistemini korumak, vergi uyumunu arttırmak ve vergi kaçakçılığı ile mücadele etmek amacıyla uyguladığı denetim faaliyetlerini ifade eder. Bu süreç, bireylerin ve işletmelerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirilmesini kontrol etmekle birlikte, aynı zamanda vergi sistemine duyulan güvenin artırılmasına da katkı sağlar (Kirchler ve Wahl, 2010, s. 1-21).

1.12. Vergilendirme (4T) Süreci

Vergilendirmeye ilişkin süreçler (4T) dördttür. Bunlar; verginin tarhı, tebliği, tahakkuku ve tahsilidir.

- Verginin tarhı: Vergi alacağının kanunlardaki belirlenen matrah ve oranlar üzerinden hesaplanması ve miktarının tespiti verginin tarhı olarak adlandırılmaktadır.
- Verginin tebliği: Vergi ile ilgili işlemlerde vergi mükellefi ve sorumlusunun bilgilendirilmesi tebliğdir.

- Verginin tahakkuku: Matrah ve oranlardan hesaplanan veya tebliğ edilen verginin ödeme aşamasına gelmesidir. Bu aşamada devlet vergiyi talep etme aşaması olup, vergi mükellefi kanuni sürede vergiye itiraz hakkı vardır.
- Verginin tahsili: Tahakkuk eden verginin ilgili kuruma ödenmesi aşamasıdır. Diğer bir ifadeyle vergi borcunun usulüne uygun ödenmesi işlemidir (Öğretir ve Bilgili, 2017, s. 193).

Konu İle İlgili Literatür Çalışmaları

2.1. Vergi Okuryazarlığı Literatür

Vergi okuryazarlığı literatür taramaları örneklerinde yurt içi ve yurt dışı çalışmalarından faydalanılmıştır.

2.1.1. Vergi Okuryazarlığı Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde vergi bilincirliğı üzerine yapmışır. Bu çalışmada fakülte öğrencilerine vergi okuryazarlığı anketi uygulanmışır. Sonuç olarak vergi mevzuatı ve uygulamaları konusundaki bilgi düzeylerinin %75 civarında olduğı görölmüşür (Tayyare, 2018).

Vergi okuryazarlık ve vergi bilinci üzerine çalışılmışır. Yaptığı anket sonuçlarına göre; vergisel okuryazarlık ve vergisel farkındalıkta, cinsiyet ve gelir gruplarına göre belirgin bir fark bulunmamışır. Fakat bu demografik değışkenliklerin dışındaki yaş, meslek, öğrenim durumu ve çalışma yılları bakımından bireylerin görüşlerinde farklılıklar bulunmuştur. Vergi okuryazarlık oranı %65 civarındadır (Yardımcıoğlu ve diğeri, 2014).

Vergi bilinci ve vergi okuryazarlığı çalışmasında vergi uyumu, vergi ahlakı ve vergi bilinci üzerine davranışları ölçme çalışması yapmışır. Yerli ve yabancı literatür taraması yapılmış olup, anket sonuçlarında Marmara bölgesinde vergi okuryazarlığı oranı orta ve üzeri düzeyinde olan sanayi ve çalışan bireyler arasında % 85 civarında çıkan bir araştırma yapmışır (Türegün ve diğeri, 2023).

Türkiye’de Vergi Okuryazarlığı skorunun ölçümü çalışmasında üniversite öğrencilerinde elde edilen bulgularda vergi okuryazarlığı %63 civarında

bulunmuştur. Araştırmada TLS'yi ölçmek için bir test yapılmış olup, ölçek soruları vergi okuryazarlığı ile ilgili olacak şekilde; vergi hukuku, vergi sistemi, verginin teorik esasları, vergi hesaplaması, kesintiler ve giderler gibi konulardan oluşmaktadır (Türegün ve diğerleri).

Vergi okuryazarlığında vergi uyumunu belirleyen faktörlerin öneminden bahsetmişlerdir. OECD ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde vergi okuryazarlığına ilişkin düzenlemeler ve projeler ile Türkiye'deki vergi okuryazarlığı araştırılmıştır. Bu araştırmada, Türkiye'de vergi okuryazarlığının yeterli seviyeye ulaşmadığı ve vergi okuryazarlığını yükseltmek için yapılabilecek yeniliklere değinilmiştir. Gelişmiş ülkelerde, vergi okuryazarlık seviyesinin iyi olduğu ve vergi okuryazarlığı ile vergiye gönüllü uyum arasında pozitif bir ilerleme olduğunu gözler önüne sermektedir (Gerger ve diğerleri, 2019).

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF maliye bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyi ikili lojistik regresyon analizi anket çalışması yapılmıştır. Anket sonucunda, vergiyle ilgili dersler veya eğitimler alan öğrencilerin vergi okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sandalcı, 2022).

Manisa Salihli Belediyesi'ndeki 328 çalışana yönelik sorulan anket çalışmasında vergi okuryazarlığını ölçülmesi suretiyle katılımcıların orta düzeyde bir vergi okuryazarlığına sahip olduğu sonucu elde edilmiştir (Bakırtaş ve Yaşa, 2020).

2.1.2. Vergi Okuryazarlığı Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Hırvatistan'daki 2015 yılındaki çalışmada finansal okuryazarlığın yan unsuru olarak denebilecek vergi okuryazarlığı, vergi etiği, vergiye uygun hareket etme ve vergi mevzuatının sade olmaması gibi problemlerde net sonuca varma konusu olabilecektir. Hırvatistan'da ceza müessesesinin vergiye uyumuna katkı sağladığı vergi okuryazarlığının artırılması gerektiğini ve bunun sağlandığı ölçüde vergiye gönülle uyumun artacağı düşünülmüştür (Cvrlje, 2015).

Maaslı çalışanlarla ilgili olarak yapılan çalışmada, katılanların vergi okuryazarlığının düşük olduğu, vergi okuryazarlık düzeyinin, demografik değişkenlere göre (cinsiyet-yas-eğitim-gelir) gibi değişkenlerden etkilenirken, coğrafi faktörlerin etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Bhushan ve Medury, 2013).

Avusturya'da yaptığı analizde vergi okuryazarlığı konusunda eğitim alan İşletme bölümü öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Sonuçlarda vergi uyumuna

uyulmanın pozitif olduğu fakat vergi kaçakçılığına ters etkisi olduğu tespiti yapılmıştır (Cechovsky, 2018).

İngiltere’de “CIOT” vergi kurumu tarafından yapılan araştırmada Üniversite düzeyinde vergi okuryazarlığı ve bilinci konusunda bilgi düzeylerinin yeterli olduğu ve çalışma hayatındaki kişilerde bu değerlerin daha iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Surnajita et al, 2016).

Malezya’da yapılan çalışmada vergi okuryazarlığının kavramsal olarak ölçmek sebebiyle temel vergi kavramları, vergi oranları, giderler, kesintiler, vergi beyannameleri, vergi sistemlerinin olduğu sorular sorularak vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığı seviyesi ölçülmeye çalışılmıştır (Bardai, 1992).

Norveç’te bir üniversitede öğrencilerin vergi okuryazarlıkları ve vergiye ait davranışları ölçmek amacıyla yapılan çalışmada iki farklı gruba test yapılarak deneysel bir çalışma ölçüm yapılmıştır. Bu çalışmada vergi hukuku dersini alan öğrenci grubunun vergi (okuryazarlıkları) bilgilerini önemli ölçüde ileri seviyelere taşıdıkları ve vergi kaçakçılığına karşı davranışları değişmiştir (Eriksen ve Fallan, 1996).

ABD’de yapılan finansal okuryazarlık üzerine yapılan bir araştırma anketi 934 öğrenciye uygulayarak bir sonuca ulaşmaya çalışılmıştır. Bu çalışma da, düşük mali gücü olan ve eksik vergi okuryazarlığının temel nedeninin kişisel bilgi eksikliğinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır. Ankete katılan öğrenciler arasında finansal olarak daha çok bilgili olanların daha düzenli harcamalar yaptığını ve daha çok tasarruf ettiğini ve finansal okuryazarlığın ve vergi eğitimini önemini ortaya çıkarmıştır (Chen ve Volpe, 1998).

Malezya’da yapılan çalışmada belirli mükelleflerin vergi okuryazarlık seviyesi ölçülmeye çalışılmıştır. Vergi mükelleflerinin karışık bir şekilde vergi beyannamesi doldurabilme, vergi oranlarını konusunda bireysel yeteneklerinin tespiti yapılmıştır. Mükellef grupları seçilen kişiler uzmanlar, yüksek rütbeli memurlar, düşük rütbeli memurlar, öğretmenler, çiftçiler ve is adamları gibi vergi ile ilgili belirli oranda bilgi sahibi olan kişilerden seçilmiştir. Ölçüm sonucunda uzmanların vergi okuryazarlığı yüksek (%92), çiftçilerin ise düşük (%27) olarak ölçülmüştür. Genel anlamda mükelleflerinin vergi okuryazarlığı %60 civarında ölçülmüştür. Mükellef olanlar ise bilirkişiler, üst düzey memurlar, alt düzey memurlar, öğretmen, çiftçi ve is adamları gibi çeşitli mesleklerdendir. Araştırma sonucunda, uzman kişilerin vergi okuryazarlığının %92 oranla en yüksek, çiftçilerin vergi okuryazarlığının ise %27 ile düşük seviyededir. Genel vergi okuryazarlığı oranı %60 ölçülmüştür (Latiff et al, 2005).

Malezya'daki Sabah ve Sarawak şehirlerindeki vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlıkları düzeylerinin ölçülebilmesi sebebiyle yapılan çalışmada 964 vergi mükellefi olan bireylerin vergi okuryazarlık seviyesi t-testleri ve ki-kare testleri gibi istatistiksel analiz yöntemleriyle ölçülmüştür. Çalışmanın sonucunda Sarawak'taki vergi mükelleflerinin Sabah'taki emsallerine göre daha fazla vergi okuryazarlığa sahip olduğuna ulaşılmıştır ve Sarawak'taki vergi mükelleflerinin online bir sistemde vergi sorumlusu oldukları vergilerinin nasıl hesaplanması ve beyan edilmesi gerektiğini daha iyi bildikleri sonucuna ulaşılmıştır (Campus, 2010).

2.2. Vergi Farkındalığı Literatür

Vergi farkındalığı literatür çalışmaları yurt içi ve yurt dışı çalışmalarından aşağıdadır.

2.2.1. Vergi Farkındalığı Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Yükseköğrenim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Gönüllü Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi (Gaziantep Üniversitesi Değerlendirme) çalışmasında ileride vergi mükellefi olacak olan üniversite öğrencilerinin vergi farkındalığı ve vergi bilincinin bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır (Koban ve Bulu, 2017).

Muhasebe mesleğini icra edenlerle ilgili çalışmada anket yapılarak 100 kişiye uygulanmış ve meslek mensuplarının lisans düzeyinde eğitim almaları etik ilkeler bağlamında uyumlarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Organ ve Yegen, 2013).

Afyonkarahisar defterdarlığında, Türk Vergi Sistemine ilişkin defterdarlık çalışmalarının etkinliği ve teşvik edilmesi amacı ile 197 çalışana anket uygulanmış, çalışanların Türk Vergi Sistemi ile ilgili fikirlerinin tespiti yönünde araştırma yapılmıştır (Cansız, 2015.).

Manisa ilindeki 505 mükellefe uygulanan anket çalışması ile mükelleflerin vergiye bakış açılarını araştırdıkları çalışmada, mükelleflerin görmüş oldukları eğitim seviyeleri ile vergi bilinçleri, vergi farkındalığı ve vergi kaçakçılığı ile vergi yükü arasında ilişkinin ters yönlü olduğunu ölçümlemiştir. Araştırma sonuçlarında vergi kaçakçılığı ile mücadelede eğitim seviyesi ve mükelleflere yönelik vergi denetimlerinin yapılmasının faydalığı olduğu gözlemlenmiştir (Muter ve diğerleri, 1993).

Türkiye genelinde 20 farklı ilde 543 mükellef ile gerçekleştirilen ankette vergi mükelleflerin vergi düzenine karşı bakış açılarını, mükelleflerin vergiden kaçınma ve vergi kaçırma eğilimde bulunmalarının sebeplerinin ve vergi

cezalarının caydırıcı olup olmadığı sonucu araştırılmıştır. Araştırmadaki anket sonuçlarında mükelleflerin çoğunluğu vergiyi vatandaşlık görevi olarak görmüş ve vergisini ödemeyen mükellefleri de hırsız olarak isimlendirmişlerdir (Ayyıldız, 2014).

Kahramanmaraş ilinde yaşayanların vergi okuryazarlığını ve vergisel farkındalıklarını ölçmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre bireyler vergiyi zorunlu bir vatandaşlık görevi ve ödeme gücüne göre alınan kamu hizmetlerinin karşılığı olarak düşünülmektedirler. Vergi okuryazarlığı ve vergi farkındalık seviyeleri demografik özellikler bakımından değerlendirildiğinde ise vatandaşların yaşları, eğitim seviyeleri ve meslekleri gibi özellikler vergi farkındalıklarını etkilerken, cinsiyetleri ve gelir düzeylerinin vergi farkındalığını etki etmediği araştırma neticesinde varılan sonuç olmuştur (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2014).

Aydın ili genelinde 409 vergi mükellefine uygulanan anket çalışmasında mükelleflerin eğitim seviyeleri ve vergi ile ilgili bilinç düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını araştırmaya çalışılmıştır. Anket analiz sonuçları neticesinde vergi mükelleflerinin eğitim seviyelerinin yükselmesiyle beraber vergi farkındalığı ve vergi bilinçlerinin arttığı gözlemlenmektedir. Vergi farkındalığı ve vergi bilinci artması vergi eğitim seviyeleri ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Öğdüm, 2019)

Kocaeli ili Gebze ilçesinde lisede öğrenim gören öğrencilerden 721 kişiye uygulanan ankette lisede öğrenim gören öğrencilerin ortaöğretim kurumlarında muhasebe ve finansman eğitimi alıp almadıkları, vergi bilinci seviyeleri ve vergi farkındalığı üzerine nasıl bir fark oluşturduğu ve lise öğrencilerinin vergi haftası ile farkındalık seviyelerinin ölçülmesi yönünde araştırma yapılmıştır. Anketlerdeki araştırma neticelerine göre muhasebe eğitimi alan ve muhasebe eğitimi almayan ortaöğretim öğrencileri arasında vergi algısı, vergi bilinci ve vergi ahlakı bakımından anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra muhasebe dersi alan ortaöğretim öğrencilerinin vergi haftası sürecinde muhasebe ve vergi farkındalığı dersi almayan öğrencilere göre vergi farkındalığı ve vergi bilinci seviyeleri daha fazla düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. (Özcan, 2020)

2.2.2. Vergi Farkındalığı Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Endonezya'da Soegijapranata Katolik Üniversitesinde (SCU) işletme dersi alan ve işletme dersi almayan toplam 341 öğrenciye anket yöntemiyle araştırma yapılarak, öğrencilerin etik vergi bilinç düzeyleri kıyaslanmış, vergi dersi alan ve vergi dersi almayan öğrencilerin vergi farkındalıklarının benzer düzeyde oldukları sonucuna varılmıştır (Hastuti, 2014).

Endonezya’da kayıtlı vergi mükelleflerine yapılan araştırma ile vergi farkındalığının, vergi bilgisinin, vergi cezalarının ve vergi taraflarının vergiye uyumu araştırılmıştır. Elde edilen veriler, karışık örnekleme yöntemi kullanılarak anketler Jabodetabek ve Bandung Vergi Dairesi’ni ziyaret eden vergi mükelleflerince cevaplanmıştır. Araştırma, mükellef vergi farkındalığının mükellefin vergiye gönüllü uyumuna ileri düzeyde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır (Kamil, 2015).

Endonezya’da yaptıkları çalışma ile lise öğrencilerinin vergi farkındalığını ölçmede iki değişken olan vergi okuryazarlığı ve sosyal çevreyi incelemeye konu edilmiştir. Bu araştırmanın amacı, Surabaya ve Sidoarjo’daki lise öğrencileri arasında vergi okuryazarlığı ve birey çevrelerinin vergi farkındalığı üzerindeki ilgisinin sonuçlarını araştırmıştır. Kişi sayısı 398 öğrenciden veri elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre vergi okuryazarlığı ve sosyal çevre değişkenlerinin lise öğrencileri arasında vergi farkındalığı üzerinde etkisi yeterli düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır (Upa et al, 2021).

Avusturalya, İsviçre, Almanya ve Türkiye (Afyon) olmak üzere dört ülkede yaptıkları araştırma ile uygulanan mikro veri setleri ile analiz çalışmasında vergi ahlakının gelişimi, vergi farkındalığının oluşumu, vergi sistemi, vergi idaresi, vergi yükünün algılanması, vergi bilinci gelişimi, vergi uyum uyarıları, kamu yetkililerine, devlete ve diğer resmi kurumlara güven, usulsüzlük gibi kurumsal kavramlara yaklaşım, vergiye uyma isteği ve dindarlık gibi değişik ölçülerin daha belirgin bir şekilde güçlü olduğu sonucu elde edilmiştir (Torgler et al, 2008)

2.3. Vergi Uyum Literatür

Vergi uyumu ile ilgili yurt içi ve yurt dışı literatür örnekleri aşağıda yer almaktadır.

2.3.1. Vergi Uyumunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Vergi konusuna yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturulan ve vergi psikolojisinin önemini, mükelleflerin vergileme de ortaya koydukları davranışları ve bu davranışları etkileyen sebepleri ve uyuma değinilen çalışma yapılmıştır. Bunun yanı sıra vergi karşısında oluşan direnci düşürecek vergi yapısının esaslarından bahsetmiştir. Bu araştırma ile konuya yönelik birçok çalışmaya kaynak niteliğinde yol gösterici olmuştur (Şenyüz, 1995).

Vergi yardımcılarının vergi uyumunun incelendiği teorik temelli çalışmasında; vergi yardımcılarının, mükellef ile kamu arasında aracı bir rolünden, vergileme kanuni düzenlemeleri ve değişiklikleri takip ederek vergi uyumuna katkılarından bahsetmektedir. Çalışmada ayrıca vergi

yardımcılarının yasal eksikleri ve bu eksiklerin mükellefler lehine kullanmaları nedeniyle vergi uyumunu olumsuz olarak etkileme durumlarına sahip olduklarından bahsederek vergi yardımcıların vergi uyumu açısından olumlu ya da olumsuz etkileri olduğuna değinilmektedir (Tünçer, 2005).

Bireylerin vergi uyumu için devlet-birey, toplum-birey etkileşimini araştırmıştır. Çalışmada ilk olarak bu etkileşimleri teorik olarak araştırmış ve sonrasında Dünya Değerler Anketi Türkiye verilerini varyans analizine (ANOVA) testi ile inceleme yapmıştır. Ampirik araştırma neticesinde vergi mükelleflerinin sosyal ve politik alanları ve bireysel değerlerinin vergi uyumunu açıklamada önemli sebepler olduğu neticesine ulaşmıştır (Çevik, 2012).

Demografik özellikler yönünden vergi uyumuna etkisini tespiti ile ilgili araştırmasında, 409 vergi mükellefleri üzerinde anket çalışması yapmış ve demografik özelliklerin farklılık oluşturduğu sonucuna varılmıştır (İpek ve Kayar, 2009).

Manisa merkezde kayıtlı gelir vergisi mükellefleri ve GİB çalışanlarına yapılan anket verilerinde vergiye gönüllü uyum ile ilgili görüşleri alınmış, anketler, vergi mükelleflerinden 291 kişiye, GİB çalışanlarından da 98 kişiye uygulanmıştır. Mükellef haklarının gönüllü uyum konusunda ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkmış ve vergi mükelleflerinin mükellef hakları konusunda bilgi düzeyleri oldukça yetersiz sonucu ağırlıkta çıkmıştır (Gökbunur ve Gerger, 2010).

Yükseköğrenim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Gönüllü Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi (Gaziantep Üniversitesi Değerlendirme) çalışmasında ileride vergi mükellefi olacak olan üniversite öğrencilerinin vergi bilincinin ne düzeyde olduğu değerlendirilmiştir (Koban ve Bulu, 2017).

2.3.2. Vergi Uyumunda Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Avusturya'da Viyana Üniversitesi'nde Vergi Uyumluluk Envanteri: Vergiye Gönüllü uyum, Zorunlu uyum, vergi kaçınması ve vergi kaçakçılığı adlı çalışmasında; vergiye gönüllü ve zorunlu uyum yüzdelik dereceleri lokal olarak ölçülmüştür (Kirchler ve Wahl, 2010).

Hırvatistan'daki çalışmada finansal okuryazarlığın yan unsuru olarak denebilecek vergi okuryazarlığı, vergi etiği, vergiye uygun hareket etme ve vergi mevzuatının sade olmaması gibi problemlerde net sonuca varma konusu olabilecektir. Hırvatistan'da ceza müessesesinin vergiye uyumuna katkı

sağladığı vergi okuryazarlığının arttırılması gerektiğini ve bunun sağlandığı ölçüde vergiye gönülle uyumun artacağı düşünülmüştür (Cvrlje, 2015).

ABD’de yapılan (Taxjazz) vergi okuryazarlığı projesi çok geniş yaş aralığındaki bireylerle yapılmış olup, vergi bilgisizliğini azaltmak ve gerçek vergi kararları üzerinedir. Hayat boyu isteğe bağlı vergiye uyumuna katkı sağlamaktadır (Kornhauser, 2009).

Endonezya merkezi Java’daki 323 vergi mükellefi ile yapılan anket çalışması neticesinde, vergiye gönüllü uyum davranışının mali psikoloji teorisi ve kişisel kurallarla açıklanabileceği sonucuna varılmıştır (Damayanti et al, 2015).

Malezya Kamu Üniversitesinin MBA (işletme yönetimi) programında okuyan 70 çalışan üzerinde yaptığı anket çalışması ile dindarlığın vergi eğitimi ve vergi uyumuna etkisini araştırmışlardır. Anket çalışmasının neticesinde, dini değerlerin mükelleflerin vergi uyumundan sorumlu hale getirmek için çok ileri bir seviyede etkisi olduğu sonucu elde edilmiştir (Palil et al, 2013).

Malezya’da 50 mükellefe uyguladığı anket çalışmasında, vergi uyumluluk davranışının vergi gelirleriyle yüksek oranda bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır (Xin et al).

Vergi uyumu ve vergi uyumunu etkileyen sebepleri araştırarak 250 civarında makale ile kavramsal bir analiz çalışması yapmışlardır. Burada vergi uyumunu araştıran birçok bilim insanlarının değişik görüşleri çerçevesinde bir araştırma haritası ortaya çıkarmışlardır (Bandara ve Weerasooriya, 2019).

Zenginlerin vergi uyumunun sağlanması yönündeki mevcut literatürü ve politikaları belirlemek ve zenginlerin vergi uyumunun ileri seviyelere taşınması gerekliliğini araştırılmışlardır. Bu çalışmada dünya çapında kamu bütçelerinin borç yükünü arttıran ve neticede krizlere sebep olan durumların artması (örn.demografik değişim, finansal darboğazlar, mülteci akını vb.) devlet bütçelerinin büyümesini engellemiş ve ortaya çıkan gelir ihtiyacı zengin vergi mükelleflerinin vergi uyumlarının artmasını gereklilik haline getirmiştir. Bu sebeple araştırmada konuya yönelik bilimsel araştırmalar ve devlet politikasının gelişmesine yönelik çabaların gerekliliği ve gönüllü vergi uyumunun arttırılmasının sağlanması gerekliliğine değinilmiştir (Gangl ve Torgler, 2020)

Davranış teorisi çerçevesinde Kamboçya Phnom Penh’de ikamet eden vatandaşların vergi uyumları üzerine çalışma yapmışlardır. Araştırmada mükelleflerin vergi uyumunu incelemek için; vergi ahlakı, vergi adaleti, hükümete güven, algılanan devlet gücü, vergi karmaşıklığı, vergi bilgisi ve vergi bilinci ölçümlenmiştir. Analiz sonuçları vergi ahlakı, vergi adaleti

ve vergi karmaşıklığının vatandaşların vergi uyumları üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra kamunun gücü, hükümete güvenme, vergi bilgisi ve vergi bilinci ile vergi uyumları arasında anlamlı bir ilişki sonucuna ulaşılamamıştır (Taing ve Chang, 2020).

Yerel vergi uyumu Çanakkale ili merkez ilçe örnekleminde inceleme yapılmış ve 402 vergi mükellef ile anketle araştırma yapılmıştır. Araştırmada vergi mükelleflerinin yerel vergi uyumlarının ileri seviyede olduğu sonucuna varılmıştır (Taş ve İpek, 2022).

Analiz, Bulgu ve Tartışmalar

Bu bölümde, araştırma örnekleminin demografik özelliklerine ilişkin bulgulara, araştırma ölçeklerinin geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinden elde edilen verilere, korelasyon analizi sonuçlarına, yapısal eşitlik modellemesine dair analiz bulgularına ve t testi ile ANOVA testlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Bulgular

Cinsiyet	f	%
Kadın	416	63,9
Erkek	235	36,1
Yaş	f	%
17 yaş ve altı	12	1,8
18-20	338	51,9
21-23	259	39,8
23 yaş üzeri	42	6,5
Program	f	%
Ön lisans	118	18,1
Lisans	526	80,8
Lisansüstü	7	1,1
Bölüm	f	%

İşletme	137	21,0
İktisat	117	18,0
UTİL	69	10,6
Maliye	81	12,4
SBKY	70	10,8
Hukuk	98	15,1
MYO	79	12,1
Sınıf	f	%
1	240	36,9
2	186	28,6
3	126	19,4
4	99	15,2
Not. Ort.	f	%
2 altı	55	8,4
2-2,5	268	41,2
2,51-3	218	33,5
3,01-3,50	91	14,0
3,51 ve üzeri	19	2,9
Aylık Harcama	f	%
3.000 ve altı	185	28,4
3.001-6.000	227	34,9
6.001-9.000	118	18,1
9.001-12.000	57	8,8
12.001 ve üzeri	64	9,8
Vergi ile İlgili Ders	f	%
Evet	377	57,9
Hayır	274	42,1
Toplam	651	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin 416'sı kadın, 235'i ise erkektir. 338'i 18-20 aralığında, 259'u 21-23 aralığında, 42'si 23'ün üzerinde ve 12'si 17'nin altında yaşa sahiptir. 526'sı lisans, 118'i ön lisans, 7'si lisans üstü programlarda öğrenim görmektedir. 137'si işletme, 117'si iktisat, 98'i hukuk, 81'i maliye, 79'u meslek yüksekokulu programları, 70'i siyaset bilimi ve kamu yönetimi, 69'u uluslararası ticaret ve lojistik bölümünde öğrenim görmektedir. 240'i birinci sınıfta, 186'sı ikinci sınıfta, 126'sı üçüncü sınıfta ve 99'u dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. 268'inin not ortalaması

2-2,5 aralığında, 218'inin 2,51-3 aralığında, 91'inin 3,01-3,50 aralığında, 55'inin not ortalamasının 2'nin altında ve 19'unun ise 3,51 ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir. 227 öğrencinin aylık harcaması 3.001-6.000 aralığında, 185'inin 3.000 ve altı, 118'inin 6.001-9.000 aralığında, 57'sinin 9.001-12.000 aralığında ve 64'ünün ise 12.001 ve üzeri olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Öğrencilerin 377'si daha önce vergi ile ilgili ders almışken 274'ü almamıştır.

3.2. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirliği

Çalışmada kullanılan ölçeklerin geçerliliği ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla çeşitli analizler yapılmıştır. Bu kapsamda, ölçeklerin faktör yapısını ortaya koymak için keşfedici faktör analizi (KFA) uygulanmış, ardından faktör yapısının doğrulanması amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ölçeklerin iç tutarlılığını ve güvenilirliğini değerlendirebilmek için Cronbach's Alpha katsayısı gibi güvenilirlik analizleri de yapılmıştır.

3.2.1. Keşfedici Faktör Analizi

Vergi okuryazarlığı ölçeğinin KFA bulguları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Vergi Okuryazarlığı KFA

Maddeler	Faktör Yüğü
VO6	,602
VO7	,618
VO9	,629
VO10	,686
VO11	,611
VO12	,645
VO13	,692
VO14	,708
VO15	,655
VO16	,647
VO17	,623
VO19	,678
VO20	,555
VO22	,650
VO23	,654
KMO: ,935 Ki Kare:3478,499 sd: 105 sig.: 000 Toplam Açıklanan Varyans: 51,567	

Vergi okuryazarlığı ölçeği üzerinde gerçekleştirilen KFA sonucunda, ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, faktör yüklerinin tüm maddeler için 0,40'ın üzerinde olduğu tespit edilmiş, bu değerlerin 0,555 ile 0,692 arasında değiştiği gözlenmiştir. Bu bulgular, ölçek maddelerinin ilgili faktörü anlamlı bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir. Ölçeğin faktör analizi için uygunluğunu değerlendiren Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucunda KMO değeri 0,935 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, genel kabul görmüş 0,60 eşliğinin oldukça üzerinde olup, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Bartlett Küresellik Testi sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş, bu da verilerin faktör analizi için uygun bir dağılım sergilediğini doğrulamıştır (Meidute-Kavaliauskiene ve diğerleri, 2021, s. 107).

Analiz sonucunda, ölçeğin toplam varyansın %51,567'sini açıkladığı belirlenmiştir. Bu oran, ölçeğin ölçmek istediği yapı ile ilgili olarak anlamlı ve yeterli bir açıklama gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Tüm bu bulgular, vergi okuryazarlığı ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini desteklemektedir.

Vergi farkındalığı ölçeğinin KFA bulguları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Vergi Farkındalığı KEA

Maddeler	Faktör Yüğü
VF1	,813
VF2	,640
VF3	,707
VF5	,603
VF6	,707
VF8	,733
KMO: ,831 Ki Kare:1020,328 sd: 15 sig.: ,000 105 Toplam Açıklanan Varyans: 59,531	KMO: ,831 Ki Kare:1020,328 sd: 15 sig.: ,000 105 Toplam Açıklanan Varyans: 59,531

Vergi farkındalığı ölçeği üzerinde gerçekleştirilen KFA sonucunda, ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Analiz bulgularına göre, ölçek maddelerinin faktör yükleri 0,40'ın üzerinde yer almakta olup, bu değerlerin 0,603 ile 0,813 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin tüm maddelerinin, ilgili boyutu güçlü bir şekilde temsil ettiğini

göstermektedir. Ölçeğin faktör analizi için uygunluğunu değerlendiren KMO testi sonucunda, KMO değeri 0,831 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, genel kabul edilen 0,60 sınırının üzerinde olup, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, Bartlett Küresellik Testi sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve verilerin faktör analizine uygun bir dağılıma sahip olduğunu kanıtlamıştır.

Ayrıca, analiz sonucunda ölçeğin toplam varyansın %59,531'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu oran, ölçeğin ölçmeyi amaçladığı yapı ile ilgili olarak oldukça güçlü bir açıklama gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, vergi farkındalığı ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini desteklemektedir.

Vergiye uyum ölçeğinin KFA bulguları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Vergiye Uyum KEA

Maddeler	Zorunlu Uyum	Gönüllü Uyum
VGU1		,607
VGU10		,630
VGU13		,701
VGU14		,754
VGU15		,739
VGU16		,783
VZU8	,700	
VZU9	,802	
VZU10	,800	
VZU11	,844	
VZU12	,821	
VZU13	,842	
VZU14	,742	
KMO: ,897 Ki Kare:3703,938 sd: 78 sig.: ,000 105 Toplam Açıklanan Varyans: 57,729		

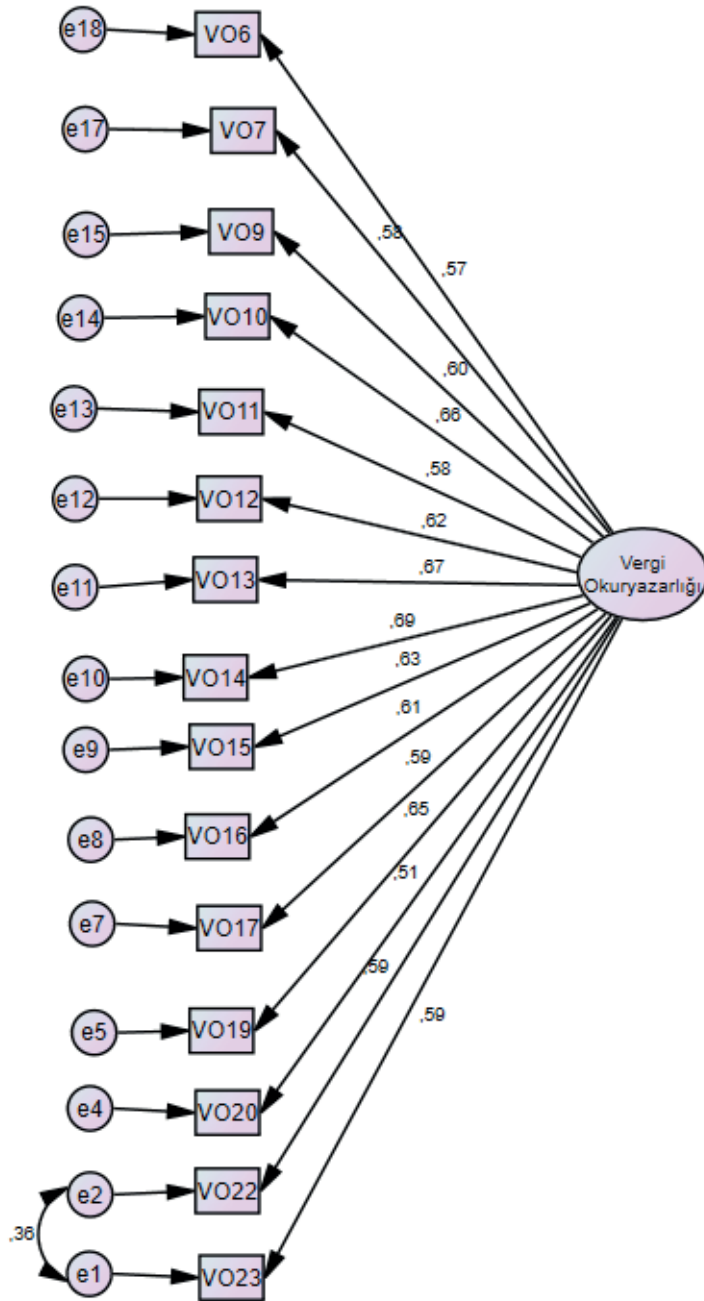
Vergiye uyum ölçeği üzerinde gerçekleştirilen KFA sonucunda, ölçeğin iki boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Bu boyutlar, 'Vergiye Zorunlu Uyum' ve 'Gönüllü Uyum' olarak adlandırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ölçek maddelerinin faktör yükleri her iki boyut için de 0,40'ın üzerinde yer almıştır. 'Vergiye Zorunlu Uyum' boyutu için faktör yükleri 0,700 ile 0,844

arasında değişirken, ‘Gönüllü Uyum’ boyutu için bu değerlerin 0,607 ile 0,783 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, her bir maddenin kendi boyutunu anlamlı ve güçlü bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

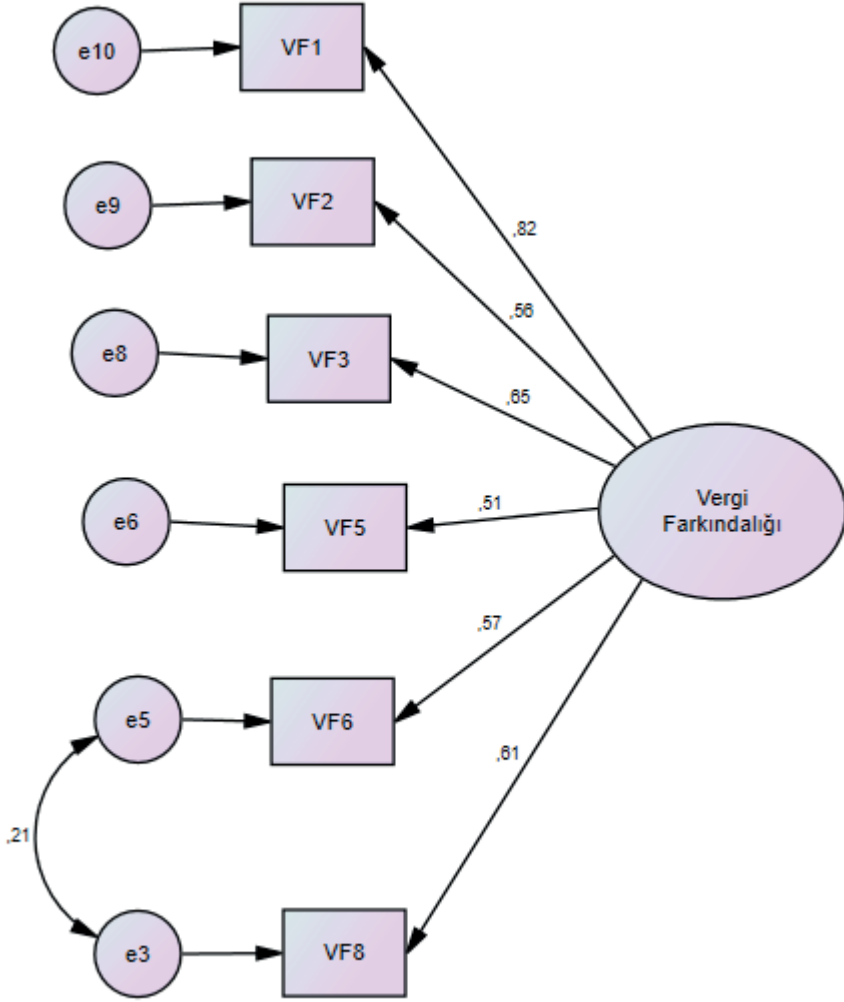
Ölçeğin faktör analizi için uygunluğunu değerlendiren KMO testi sonucunda KMO değeri 0,897 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, 0,60’ın oldukça üzerinde olup, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, Bartlett Küresellik Testi sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve verilerin faktör analizi için uygunluğunu doğrulamıştır. Bunun yanı sıra, ölçeğin toplam varyansın %57,729’unu açıkladığı tespit edilmiştir. Bu oran, ölçeğin iki boyutlu yapısı çerçevesinde ölçmeyi hedeflediği kavramları yeterli bir düzeyde açıkladığını göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, vergiye uyum ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olduğunu desteklemektedir.

3.2.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

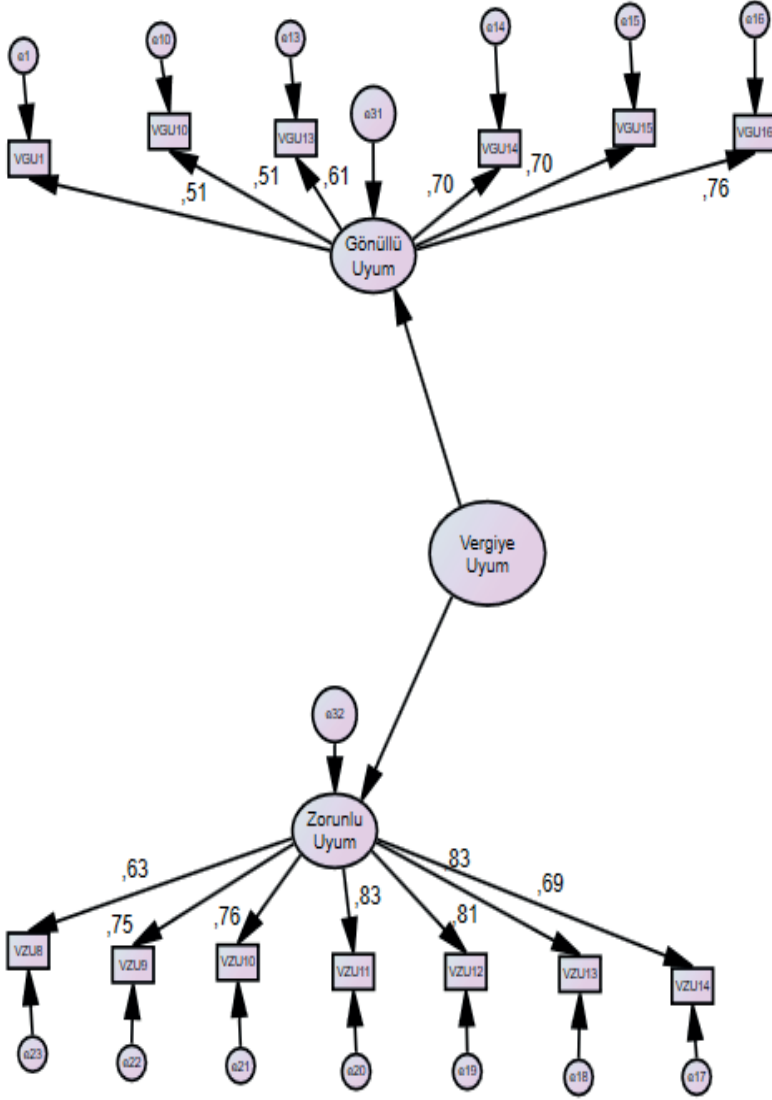
KFA yapıldıktan sonra ölçeklerin mevcut örneklemde doğrulanması için DFA yapılmıştır. Vergi okuryazarlığı ölçeği DFA diyagramı Şekil 2’de, vergi farkındalığı ölçeği DFA diyagramı Şekil 3’te, vergiye uyum ölçeği DFA diyagramı ise Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 2. Vergi Okuryazarlığı DEA Diyagramı

Şekil 3. Vergi Farkındalığı DEA Diyagramı

Şekil 4. Vergiye Uyum DEA Diyagramı

DEA sonucunda, tüm ölçeklerdeki faktör yüklerinin 0,50'nin üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, ölçek maddelerinin ölçmekte oldukları yapıları yeterli düzeyde temsil ettiğini göstermektedir. Vergi farkındalığı

ölçeğinde, modelin uyum iyiliği kriterlerini karşılayabilmesi için bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede, ölçeğin altıncı ve sekizinci maddeleri arasında yer alan hata terimleri arasında modifikasyon yapılmış ve bu düzenleme modelin uyum indekslerini iyileştirmiştir. Ayrıca analiz sırasında, faktör yükü düşük olan maddeler değerlendirilmiş ve ölçek yapısını güçlendirmek adına bu maddeler analizden çıkarılmıştır. Bu süreç, ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliğini artırmaya yönelik önemli bir adım olarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, ölçeklerin yapı geçerliliğini sağlam bir biçimde desteklemektedir

DFA sonucu ölçekler için elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. DFA Uyum İyiliği Değerleri

Değişken	χ^2	df	χ^2/df	GFI	CFI	TLI	RMSEA
Kabul Edilebilir Kriter			≤ 5	$\geq .85$	$\geq .90$	$\geq .90$	$\leq .08$
Vergi Okuryazarlığı	328,231	89	3,688	0,934	0,93	0,917	0,064
Vergi Farkındalığı	33,34	8	4,168	0,984	0,975	0,953	0,07
Vergiye Uyum	217,23	64	3,394	0,946	0,958	0,949	0,061

DFA sonuçlarına göre, analiz edilen üç ölçeğin de kabul edilebilir uyum iyiliği kriterlerini karşıladığı belirlenmiştir. Model uyumunun değerlendirilmesinde kullanılan çeşitli uyum iyiliği indeksleri, bu ölçeklerin ölçmekte oldukları yapıları başarılı bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir. Özellikle, uyum iyiliği kriterleri kapsamında değerlendirilen Ki-Kare/ Uyumluluk (χ^2/df) oranı, Ortalama Hataların Karekökü (RMSEA), Uyum İyiliği İndeksi (GFI) ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) gibi göstergelerin her biri, kabul edilebilir eşik değerleri içinde yer almıştır. Bu durum, ölçeklerin teorik yapıları ile veri arasındaki ilişkinin uyumlu olduğunu desteklemektedir. Bu bulgular, her bir ölçeğin ölçmeyi amaçladığı yapıya yönelik geçerliliğini güçlendirmektedir. Ayrıca, uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olması, ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik açısından kullanılabilir olduğunu göstermektedir (Çiğdem ve diğerleri, 2023, s. 17).

3.2.3. Güvenilirlik Analizi

Ölçeklerin yapı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla sırasıyla KFA ve DFA uygulanmıştır. Bu analizler sonucunda, ölçeklerin teorik yapıları ile veri arasındaki uyum başarıyla doğrulanmıştır. Yapı geçerliliğinin sağlanmasının ardından, ölçeklerin güvenilirliği değerlendirilmiştir. Güvenilirlik analizi kapsamında, ölçeklerin iç tutarlılığını ölçmek için Cronbach's Alpha katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayılar, ölçeklerin genel güvenilirlik düzeyi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, bileşen güvenilirliğini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek amacıyla Her Bir Boyut İçin Bileşen Güvenilirliği (Composite Reliability - CR) değerleri de hesaplanmıştır. Elde edilen Cronbach's Alpha ve CR değerleri, ölçeklerin güvenilir bir şekilde ölçüm yaptığını göstermektedir ve bu bulgular Tablo 6'da detaylı olarak sunulmuştur. Bu sonuçlar, ölçeklerin hem genel güvenilirliğini hem de bileşen düzeyinde tutarlılığını desteklemekte, ölçeklerin geçerli ve güvenilir ölçüm araçları olduğunu teyit etmektedir.

Tablo 6. Güvenilirlik Analizi

Değişken	Bileşen Güvenilirliği (CR)	Alpha Katsayısı	Madde Sayısı
Vergi Okuryazarlığı	,89	,899	15
Vergi Farkındalığı	,79	,790	6
Vergiye Uyum	,92	,732	13
Gönüllü Uyum	,80	,797	6
Zorunlu Uyum	,90	,904	7

Güvenilirlik analizi sonuçlarına göre, tüm ölçeklerin Cronbach's Alpha katsayılarının 0,70'in üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, ölçeklerin genel olarak yüksek bir iç tutarlılık düzeyine sahip olduğunu ve güvenilir ölçüm araçları olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Alpha katsayılarının 0,70'in üzerinde olması, ölçeklerin sorularının birbirleriyle tutarlı bir şekilde çalıştığını ve ölçmek istedikleri kavramı başarılı bir şekilde ölçtüklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, bileşen düzeyinde geçerlilik değerlendirilmesi için hesaplanan CR değerleri de 0,70'in üzerinde bulunmuştur. CR değerlerinin bu eşik değeri aşması, ölçeklerin bileşen güvenilirliğini sağladığını ve her bir boyutun ölçüm yapısının güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, ölçeklerin hem genel güvenilirlik hem de bileşen düzeyinde tutarlılık açısından yeterli olduğunu ve ölçme amacına uygun nitelikte olduğunu teyit etmektedir. Elde edilen bulgular, çalışmada

kullanılan tüm ölçeklerin araştırma bağlamında güvenle kullanılabileceğini desteklemektedir (Yıldız ve diğerleri, 2024, s. 66-84).

3.2.4. Normal Dağılım Testi

Ölçeklerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek için elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Maddeler Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N	Minim.	Maxim.	Ort.	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
VO6	651	1,0	5,0	2,711	1,4271	,279	-1,186
VO7	651	1,0	5,0	3,141	1,3525	-,131	-1,086
VO9	651	1,0	5,0	3,366	1,3365	-,283	-1,065
VO10	651	1,0	5,0	3,084	1,3623	-,087	-1,139
VO11	651	1,0	5,0	3,410	1,4269	-,345	-1,192
VO12	651	1,0	5,0	2,759	1,3616	,237	-1,098
VO13	651	1,0	5,0	2,845	1,3527	,168	-1,105
VO14	651	1,0	5,0	2,750	1,3656	,194	-1,150
VO15	651	1,0	5,0	3,174	1,3919	-,151	-1,218
VO16	651	1,0	5,0	3,092	1,4123	-,068	-1,254
VO17	651	1,0	5,0	3,160	1,3842	-,142	-1,196
VO19	651	1,0	5,0	2,839	1,4315	,137	-1,275
VO20	651	1,0	5,0	3,485	1,4091	-,476	-1,057
VO22	651	1,0	5,0	2,978	1,4151	,028	-1,250
VO23	651	1,0	5,0	2,965	1,4252	,046	-1,265
VF1	651	1,0	5,0	4,261	1,2549	-1,599	1,254
VF2	651	1,0	5,0	3,980	1,3213	-1,047	-,177
VF3	651	1,0	5,0	4,015	1,3079	-1,125	,029
VF5	651	1,0	5,0	3,891	1,3538	-,943	-,386
VF6	651	1,0	5,0	4,332	1,1964	-1,732	1,808
VF8	651	1,0	5,0	4,215	1,1883	-1,476	1,132
VGU1	651	1,0	5,0	3,422	1,4754	-,381	-1,227
VGU10	651	1,0	5,0	3,548	1,3885	-,515	-,950
VGU13	651	1,0	6,0	3,101	1,4073	-,058	-1,191
VGU14	651	1,0	5,0	3,664	1,3274	-,612	-,800
VGU15	651	1,0	5,0	3,504	1,3535	-,415	-1,013
VGU16	651	1,0	5,0	3,450	1,3503	-,405	-,949
VZU8	651	1,0	5,0	2,366	1,4202	,636	-,907
VZU9	651	1,0	5,0	2,347	1,3964	,646	-,848
VZU10	651	1,0	5,0	2,352	1,4274	,689	-,833
VZU11	651	1,0	5,0	2,306	1,4402	,719	-,839
VZU12	651	1,0	5,0	2,290	1,4380	,718	-,850
VZU13	651	1,0	5,0	2,326	1,4544	,706	-,886
VZU14	651	1,0	5,0	2,547	1,5268	,422	-1,298

Ölçeklere ait tüm maddelerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -2 ile +2 aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu aralık, genel kabul görmüş normal dağılım kriterlerini sağladığını göstermektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin bu sınırlar içinde olması, verilerin simetrik bir dağılım sergilediğini ve normal dağılıma uygun olduğunu işaret etmektedir. Bu bulgular, ölçeklerden elde edilen verilerin parametrik testlerin uygulanabilirliğini desteklediğini ortaya koymaktadır. Parametrik testler, verilerin normal dağılıma sahip olması koşulunu gerektirdiği için t testi ve ANOVA testi gibi analizlerin bu çalışmada güvenle kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3. Korelasyon Analizi

Araştırma hipotezlerini test etmek için analizleri yapmadan önce değişkenler arasındaki ilişkinin, yönü, kuvveti ve anlamlılığını test edebilmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Korelasyon Analizi

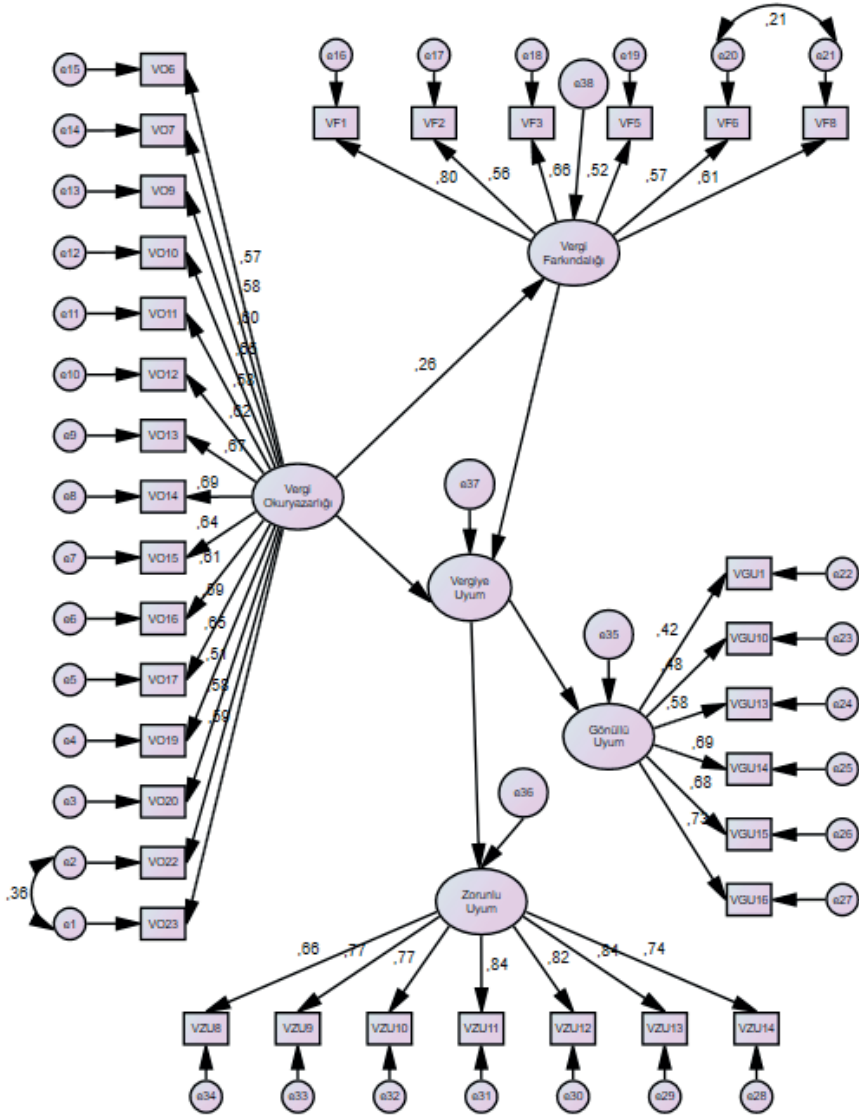
	Ort.	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Vergi Okur yazarlığı	Vergi Farkındalığı	Vergiye Uyum
Vergi Okuryazarlığı	3,0506	,89471	,033	-,725	1		
Vergi Farkındalığı	4,1157	,88878	-1,302	1,425	,238**	1	
Vergiye Uyum	2,8633	,69017	,633	,845	,247**	,197**	1

****:** 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı

Korelasyon analizi sonucunda vergi okuryazarlığı ile vergi farkındalığı ve vergiye uyum arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde düşük anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ölçekler için bakılan genel basıklık ve çarpıklık değerlerinin de -2 ile +2 aralığında olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

3.4. Yapısal Eşitlik Modeli

Araştırma için kurulan H1, H2 ve H3 hipotezlerini test edebilmek için yapısal eşitlik modeli analizi gerçekleştirilmiştir. Model Şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal eşitlik modeline ait uyum iyiliği değerleri Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Yapısal Eşitlik Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Değişken	χ^2	df	χ^2/df	GFI	CFI	TLI	RMSEA
Kabul Edilebilir Kriter			≤ 5	$\geq .85$	$\geq .90$	$\geq .90$	$\leq .08$
Model	1235,11	521	2,370	0,896	0,917	0,911	0,046

Yapısal eşitlik modeli de kabul edilebilir uyum iyiliği kriterlerini sağlamaktadır. Yapısal eşitlik modelinin analizi sonucu elde edilen regresyon katsayısı değerleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Bulguları

Analiz Yolu			B	S.E.	C.R.	P
Vergi Farkındalığı	<---	Vergi Okuryazarlığı	0,309	0,057	5,404	***
Vergiye Uyum	<---	Vergi Okuryazarlığı	0,19	0,03	6,351	***
Vergiye Uyum	<---	Vergi Farkındalığı	0,177	0,026	6,936	***

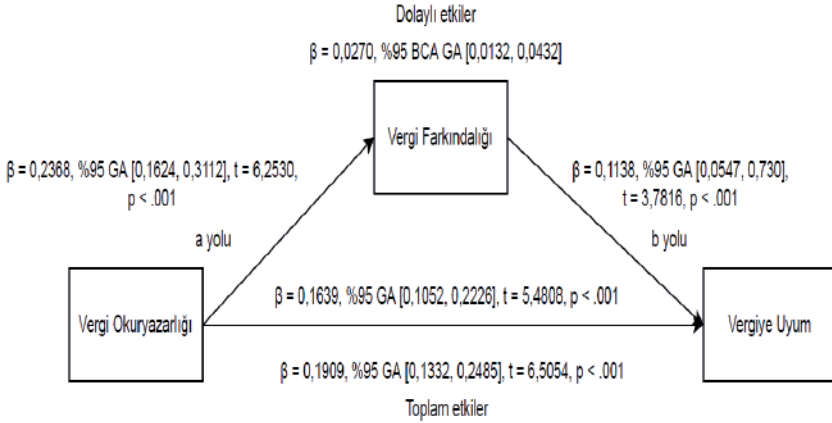
***: $p < 0,01$

Yapısal eşitlik modelinin analizi sonucunda, vergi okuryazarlığının hem vergi farkındalığına hem de vergiye uyuma pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, vergi okuryazarlığının arttıkça, bireylerin vergi farkındalıklarının ve vergiye uyumlarının da pozitif yönde geliştiğini göstermektedir. Ayrıca, yapılan analizlerde, vergi farkındalığının vergiye uyumu pozitif yönde anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuç, vergi farkındalığının arttığı durumlarda, bireylerin vergiye uyum düzeylerinin de yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, vergi okuryazarlığı ve vergi farkındalığının vergiye uyum üzerindeki etkilerini anlamada önemli bir katkı sağlamaktadır. Yapısal eşitlik modelinin sonuçları, bu üç değişken arasındaki ilişkilerin güçlü ve anlamlı olduğunu ve birbirlerini pozitif yönde etkilediklerini göstermektedir.

Analiz sonucuna göre H1, H2 ve H3 hipotezleri desteklenmiş.

3.5. Aracılık Testi

Vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığının aracı rolü bulunup bulunmadığını test edebilmek için Process Macro Model 4 aracılık testi yapılmıştır. Bulgular Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Process Macro Aracılık Testi

Analiz sonuçlarına göre, vergi okuryazarlığının vergi farkındalığı üzerinde (a yolu) pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. ($F(1,649) = 39,10$, $p < .001$; $\beta = 0,2368$, %95 GA [0,1624, 0,3112], $t = 6,2530$, $p < .001$). R^2 değeri 0,0568 olarak hesaplanmıştır ve bu, vergi farkındalığının %5,68 oranında vergi okuryazarlığı tarafından açıklandığını göstermektedir.

Bununla birlikte, vergi farkındalığının vergiye uyum üzerindeki etkisi (b yolu) anlamlı bulunmamıştır ($\beta = 0,1138$, %95 GA [0,0547, 0,730], $t = 3,7816$, $p < .001$). Etkinin anlamlı olduğu, güven aralığı değerlerinin sıfır değerini içermemesiyle de doğrulanmaktadır.

Vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerinde (c' yolu) pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($F(2,648) = 28,744$, $p < .001$; $\beta = 0,1639$, %95 GA [0,1052, 0,2226], $t = 5,4808$, $p < .001$). Bu analiz sonucunda, vergi okuryazarlığının %8,15 oranında vergi farkındalığı ve vergiye uyum tarafından açıklandığı ($R^2 = 0,0815$) ortaya konulmuştur.

Aracı değişken olan vergi farkındalığının modele dahil edilmediğinde ise, vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki toplam etkisi (c yolu) anlamlı bir şekilde bulunmuştur ($\beta = 0,1909$, %95 GA [0,1332, 0,2485], $t = 6,5054$, $p < .001$).

Aracı değişken olan vergi farkındalığının modele eklenmesi durumunda hesaplanan dolaylı etkiler de anlamlı bulunmuştur ($\beta = 0,0270$, %95 BCA GA [0,0132, 0,0432]). Bu bulgu vergi farkındalığının aracı rolü olduğunu göstermektedir. Etki büyüklüğü değeri ise 0,0349 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0,25'e yakın olmadığı için aracılık etkisinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Analiz neticesinde H4 hipotezi desteklenmiştir.

3.6. Demografik Değişkenler Farklılık Analizleri

Bu kısımda araştırmada kullanılan üç değişkenin demografik faktörlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan t testi ve anova testi bulgularına yer verilmiştir.

3.6.1. Okunan Program Değişkeni İçin Tek Yönlü Anova Testi

Vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için anova testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Okunan Program Değişkeni Anova Testi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Vergi Okuryazarlığı	Gruplar arası	7,716	2	3,858	4,877	,008
	Gruplar içi	512,609	648	,791		
	Toplam	520,325	650			
Vergi Farkındalığı	Gruplar arası	3,691	2	1,845	2,346	,097
	Gruplar içi	509,758	648	,787		
	Toplam	513,449	650			
Vergiye Uyum	Gruplar arası	6,763	2	3,381	7,235	,001
	Gruplar içi	302,851	648	,467		
	Toplam	309,614	650			

Analiz neticesinde anlamlılık düzeyi 0,05'in altında olduğu için vergi okuryazarlığı ve vergiye uyumun okunan programa göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görebilmek için tukey analizi sonuçları değerlendirilmiştir. Bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Okunan Program Değişkeni Tukey Bulguları

Bağımlı Değişken			Ort. Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.	95 Güven Aralığı	
						Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı	Ön lisans	Lisans	,19705*	,09060	,030	,0192	,3750
		Lisansüstü	-,59661	,34600	,085	-1,2760	,0828
	Lisans	Ön lisans	-,19705*	,09060	,030	-,3750	,0192
		Lisansüstü	-,79366*	,33840	,019	-1,4582	,1292
	Lisansüstü	Ön lisans	,59661	,34600	,085	-,0828	1,2760
		Lisans	,79366*	,33840	,019	,1292	1,4582
Vergiye Uyum	Ön lisans	Lisans	-,06261	,06964	,641	-,2262	,1010
		Lisansüstü	-1,01136*	,26595	,000	-1,6361	-,3866
	Lisans	Ön lisans	,06261	,06964	,641	-,1010	,2262
		Lisansüstü	-,94875*	,26011	,001	-1,5598	-,3377
	Lisansüstü	Ön lisans	1,01136*	,26595	,000	,3866	1,6361
		Lisans	,94875*	,26011	,001	,3377	1,5598

Analiz neticesinde vergi okuryazarlığının lisans öğrencileri ile ön lisans ve lisansüstü öğrenciler arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Vergiye uyumun lisansüstü öğrencileri ile ön lisans ve lisans öğrencileri arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın anlamlı olduğu güven aralığı alt ve üst değerleri aralığının sıfır değerini içermemesinden de anlaşılmaktadır. Farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu tespit edebilmek için ortalama değerler incelenmiştir. Bulgular Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Okunan Program Değişkeni Anova Ortalama Değerler

		N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı	
						Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı	Ön lisans	118	3,2034	,90774	,08356	3,0379	3,3689
	Lisans	526	3,0063	,88759	,03870	2,9303	3,0824
	Lisansüstü	7	3,8000	,65772	,24859	3,1917	4,4083
	Total	651	3,0506	,89471	,03507	2,9817	3,1194
Vergiye Uyum	Ön lisans	118	2,8018	,60648	,05583	2,6913	2,9124
	Lisans	526	2,8644	,69635	,03036	2,8048	2,9241
	Lisansüstü	7	3,8132	,93460	,35325	2,9488	4,6776
	Total	651	2,8633	,69017	,02705	2,8102	2,9164

Yapılan analizlerde hem vergi okuryazarlığı hem de vergiye uyum konusunda verilen cevapların ortalamalarının lisansüstü öğrencileri için daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, lisansüstü öğrencilerinin vergi okuryazarlığı seviyelerinin, ön lisans ve lisans öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğunu ve bu bireylerin vergiye uyum konusunda da daha fazla eğilim gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Lisansüstü öğrencilerinin vergiye ilişkin bilgi birikimlerinin ve farkındalıklarının daha gelişmiş olduğu, dolayısıyla vergi kurallarına ve düzenlemelerine uyum konusunda daha bilinçli hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, eğitim düzeyinin vergi okuryazarlığı ve vergiye uyum arasındaki ilişkiyi etkileyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Analiz neticesinde H5 ve H7 hipotezleri desteklenmiş, H6 hipotezi ise reddedilmiştir.

3.6.2. Okunan Bölüm Değişkeni İçin Tek Yönlü Anova Testi

Vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için anova testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Okunan Bölüm Değişkeni Anova Testi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Vergi Okuryazarlığı	Gruplar arası	43,378	6	7,230	9,762	,000
	Gruplar içi	476,947	644	,741		
	Toplam	520,325	650			
Vergi Farkındalığı	Gruplar arası	7,396	6	1,233	1,569	,154
	Gruplar içi	506,053	644	,786		
	Toplam	513,449	650			
Vergiye Uyum	Gruplar arası	6,962	6	1,160	2,469	,023
	Gruplar içi	302,651	644	,470		
	Toplam	309,614	650			

Analiz neticesinde anlamlılık düzeyi 0,05'in altında olduğu için vergi okuryazarlığı ve vergiye uyumun okunan bölüme göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görebilmek için tukey analizi sonuçları değerlendirilmiştir. Bulgular Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Okunan Bölüm Değişkeni Tukey Bulguları

Bağımlı Değişken			Ort.	Std.Hata	Sig.	95 Güven Aralığı	
			Fark(I-J)			Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı	İşletme	İktisat	,21040	,10833	,453	-,1100	,5308
		UTİL	,39811*	,12704	,030	,0224	,7739
		Maliye	-,46741*	,12062	,002	-,8242	-,1107
		SBKY	-,22654	,12644	,554	-,6005	,1474
		Hukuk	-,03838	,11386	1,000	-,3751	,2984
		MYO	-,30049	,12158	,171	-,6601	,0591
	İktisat	İşletme	-,21040	,10833	,453	-,5308	,1100
		UTİL	,18771	,13063	,782	-,1986	,5741
		Maliye	,67781*	,12439	,000	-1,0457	-,3099
		SBKY	-,43694*	,13004	,014	-,8216	-,0523
		Hukuk	-,24878	,11784	,347	-,5973	,0998
		MYO	-,51089*	,12532	,001	-,8815	-,1402
	UTİL	İşletme	-,39811*	,12704	,030	-,7739	-,0224
		İktisat	-,18771	,13063	,782	-,5741	,1986
		Maliye	-,86552*	,14098	,000	-1,2825	-,4485
Vergi Okuryazarlığı		SBKY	-,62465*	,14599	,000	-1,0564	-,1929
		Hukuk	-,43649*	,13524	,022	-,8365	-,0365
		MYO	-,69860*	,14180	,000	-1,1180	-,2792
	Maliye	İşletme	,46741*	,12062	,002	,1107	,8242
		İktisat	,67781*	,12439	,000	,3099	1,0457
		UTİL	,86552*	,14098	,000	,4485	1,2825
		SBKY	,24087	,14044	,606	-,1745	,6562
		Hukuk	,42903*	,12923	,016	,0468	,8113
		MYO	,16692	,13608	,884	-,2356	,5694
	SBKY	İşletme	,22654	,12644	,554	-,1474	,6005
		İktisat	,43694*	,13004	,014	,0523	,8216
		UTİL	,62465*	,14599	,000	,1929	1,0564
		Maliye	-,24087	,14044	,606	-,6562	,1745
		Hukuk	,18816	,13467	,803	-,2102	,5865
		MYO	-,07395	,14126	,999	-,4918	,3439
	Hukuk	İşletme	,03838	,11386	1,000	-,2984	,3751
		İktisat	,24878	,11784	,347	-,0998	,5973
		UTİL	,43649*	,13524	,022	,0365	,8365
		Maliye	-,42903*	,12923	,016	-,8113	-,0468
		SBKY	-,18816	,13467	,803	-,5865	,2102
		MYO	-,26211	,13012	,406	-,6470	,1228
	MYO	İşletme	,30049	,12158	,171	-,0591	,6601
		İktisat	,51089*	,12532	,001	,1402	,8815
		UTİL	,69860*	,14180	,000	,2792	1,1180
		Maliye	-,16692	,13608	,884	-,5694	,2356
		SBKY	,07395	,14126	,999	-,3439	,4918
		Hukuk	,26211	,13012	,406	-,1228	,6470

Vergiye Uyum	İşletme	İktisat	-,07539	,08630	,976	-,3306	,1798
		UTİL	,09043	,10120	,974	-,2089	,3897
		Maliye	-,29827*	,09608	,033	-,5825	-,0141
Vergiye Uyum		SBKY	-,05676	,10072	,998	-,3546	,2411
		Hukuk	-,12410	,09070	,819	-,3924	,1441
		MYO	-,08427	,09685	,977	-,3707	,2022
	İktisat	İşletme	,07539	,08630	,976	-,1798	,3306
		UTİL	,16582	,10406	,687	-,1419	,4736
		Maliye	-,22288	,09909	,271	-,5160	,0702
		SBKY	,01863	,10359	1,000	-,2877	,3250
		Hukuk	-,04871	,09387	,999	-,3264	,2289
		MYO	-,00888	,09983	1,000	-,3041	,2864
	UTİL	İşletme	-,09043	,10120	,974	-,3897	,2089
		İktisat	-,16582	,10406	,687	-,4736	,1419
		Maliye	-,38870*	,11231	,010	-,7209	-,0565
		SBKY	-,14719	,11630	,867	-,4912	,1968
		Hukuk	-,21454	,10773	,421	-,5332	,1041
		MYO	-,17470	,11296	,716	-,5088	,1594
	Maliye	İşletme	,29827*	,09608	,033	,0141	,5825
		İktisat	,22288	,09909	,271	-,0702	,5160
		UTİL	,38870*	,11231	,010	,0565	,7209
		SBKY	,24151	,11187	,320	-,0894	,5724
		Hukuk	,17417	,10294	,622	-,1303	,4786
		MYO	,21400	,10840	,432	-,1066	,5346
	SBKY	İşletme	,05676	,10072	,998	-,2411	,3546
		İktisat	-,01863	,10359	1,000	-,3250	,2877
		UTİL	,14719	,11630	,867	-,1968	,4912
		Maliye	-,24151	,11187	,320	-,5724	,0894
		Hukuk	-,06735	,10728	,996	-,3846	,2500
		MYO	-,02751	,11253	1,000	-,3603	,3053
	Hukuk	İşletme	,12410	,09070	,819	-,1441	,3924
		İktisat	,04871	,09387	,999	-,2289	,3264
		UTİL	,21454	,10773	,421	-,1041	,5332
Vergiye Uyum		Maliye	-,17417	,10294	,622	-,4786	,1303
		SBKY	,06735	,10728	,996	-,2500	,3846
		MYO	,03983	,10365	1,000	-,2667	,3464
	MYO	İşletme	,08427	,09685	,977	-,2022	,3707
		İktisat	,00888	,09983	1,000	-,2864	,3041
		UTİL	,17470	,11296	,716	-,1594	,5088
		Maliye	-,21400	,10840	,432	-,5346	,1066
		SBKY	,02751	,11253	1,000	-,3053	,3603
		Hukuk	-,03983	,10365	1,000	-,3464	,2667

Tukey bulgularına göre vergi okuryazarlığının işletme bölümünde okuyan öğrenciler ile UTİL ve maliye bölümünde okuyan öğrenciler arasında; iktisat bölümünde okuyan öğrenciler ile maliye bölümünde okuyan öğrenciler ile MYO'da okuyan öğrenciler arasında; UTİLde okuyan öğrenciler ile işletme, maliye, SBKY öğrenciler ile MYO öğrencileri arasında; maliye bölümünde okuyan öğrenciler ile işletme, iktisat, UTİL ve hukuk bölümünde okuyan öğrenciler arasında; SBKY bölümünde okuyan öğrenciler ile iktisat ve UTİLde okuyan öğrenciler arasında; hukuk bölümünde okuyan öğrenciler ile UTİL ve maliye bölümünde okuyan öğrenciler arasında; MYO'da okuyan öğrenciler ile iktisat ve UTİL bölümlerinde okuyan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Vergiye uyumun maliye bölümünde okuyan öğrenciler ile işletme bölümünde ve UTİL bölümünde okuyan öğrenciler arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu tespit edebilmek için ortalama değerler incelenmiştir. Bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Okunan Bölüm Değişkeni Anova Ortalama Değerler

		N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı	
						Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı	İşletme	137	3,0058	,84442	,07214	2,8632	3,1485
	İktisat	117	2,7954	,85104	,07868	2,6396	2,9513
	UTİL	69	2,6077	,79422	,09561	2,4169	2,7985
	Maliye	81	3,4733	,89160	,09907	3,2761	3,6704
	SBKY	70	3,2324	,95319	,11393	3,0051	3,4597
	Hukuk	98	3,0442	,82019	,08285	2,8798	3,2087
	MYO	79	3,3063	,88813	,09992	3,1074	3,5053
	Toplam	651	3,0506	,89471	,03507	2,9817	3,1194
Vergiye Uyum	İşletme	137	2,7872	,64738	,05531	2,6778	2,8966
	İktisat	117	2,8626	,71996	,06656	2,7308	2,9944
	UTİL	69	2,6968	,70228	,08454	2,5281	2,8655
	Maliye	81	3,0855	,66071	,07341	2,9394	3,2316
	SBKY	70	2,8440	,77478	,09260	2,6592	3,0287
	Hukuk	98	2,9113	,69747	,07046	2,7715	3,0511
	MYO	79	2,8715	,60403	,06796	2,7362	,0068
	Toplam	651	,8633	,69017	,02705	2,8102	2,9164

Yapılan analizler sonucunda hem vergi okuryazarlığı hem de vergiye uyum açısından en yüksek ortalamaya sahip bölümün maliye bölümü olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, maliye bölümünde eğitim gören öğrencilerin vergi okuryazarlığı seviyelerinin diğer bölümlerden daha yüksek olduğunu ve vergiye uyum konusunda daha fazla eğilim gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Maliye bölümü öğrencilerinin vergi konusundaki bilgi birikimlerinin ve farkındalıklarının, bu alandaki eğitimleri nedeniyle daha gelişmiş olduğu ve dolayısıyla vergi kurallarına uyumda daha bilinçli ve istekli oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum, öğrencilerin bölümlerine göre vergi okuryazarlığı ve vergiye uyum düzeylerinde belirgin farklılıklar olduğunu ve maliye bölümünün bu konuda önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Analiz neticesinde H8 ve H10 hipotezleri desteklenmiş, H9 hipotezi ise reddedilmiştir.

3.6.3. Okunan Sınıf Değişkeni İçin Tek Yönlü Anova Testi

Vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için anova testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Okunan Sınıf Değişkeni Anova Testi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Vergi Okuryazarlığı	Gruplar arası	39,153	3	13,051	17,549	,000
	Gruplar içi	481,172	647	,744		
	Toplam	520,325	650			
Vergi Farkındalığı	Gruplar arası	3,616	3	1,205	1,529	,206
	Gruplar içi	509,834	647	,788		
	Toplam	513,449	650			
Vergiye Uyum	Gruplar arası	6,232	3	2,077	4,430	,004
	Gruplar içi	303,381	647	,469		
	Toplam	309,614	650			

Analiz neticesinde anlamlılık düzeyi 0,05’in altında olduğu için vergi okuryazarlığı ve vergiye uyumun okunan sınıfa göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görebilmek için tukey analizi sonuçları değerlendirilmiştir. Bulgular Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Okunan Sınıf Değişkeni Tukey Bulguları

Bağımlı Değişken			Ort. Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.	95 Güven Aralığı	
						Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı Vergi Okuryazarlığı	1	2	-,32711*	,08424	,001	-,5441	-,1101
		3	-,65511*	,09487	,000	-,8995	-,4107
		4	-,42961*	,10301	,000	-,6949	-,1643
	2	1	,32711*	,08424	,001	,1101	,5441
		3	-,32799*	,09950	,006	-,5843	-,0717
		4	-,10250	,10729	,775	-,3788	,1738
	3	1	,65511*	,09487	,000	,4107	,8995
		2	,32799*	,09950	,006	,0717	,5843
		4	,22549	,11582	,210	-,0728	,5238
	4	1	,42961*	,10301	,000	,1643	,6949
		2	,10250	,10729	,775	-,1738	,3788
		3	-,22549	,11582	,210	-,5238	,0728
Vergiye Uyum	1	2	-,10741	,06689	,376	-,2797	,0649
		3	-,18497	,07533	,068	-,3790	,0091
		4	,11590	,08179	,489	-,0948	,3266
	2	1	,10741	,06689	,376	-,0649	,2797
		3	-,07755	,07901	,760	-,2811	,1260
		4	,22331*	,08519	,044	,0039	,4427
	3	1	,18497	,07533	,068	-,0091	,3790
		2	,07755	,07901	,760	-,1260	,2811
		4	,30087*	,09197	,006	,0640	,5377
	4	1	-,11590	,08179	,489	-,3266	,0948
		2	-,22331*	,08519	,044	-,4427	-,0039
		3	-,30087*	,09197	,006	-,5377	-,0640

Tukey bulguları neticesinde birinci sınıflar ile ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar arasında vergi okuryazarlığının anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Vergiye uyumun dördüncü sınıflar ile ikinci ve üçüncü sınıflar arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Anlamlı farklılık güven aralığı alt ve üst değerlerinin sıfır değerini içermemesinden de anlaşılmaktadır. Farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu tespit edebilmek için ortalama değerler incelenmiştir. Bulgular Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Okunan Sınıf Değişkeni Anova Ortalama Değerler

		N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı	
						Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı	1	240	2,7650	,82337	,05315	2,6603	2,8697
	2	186	3,0921	,88592	,06496	2,9640	3,2203
	3	126	3,4201	,90176	,08034	3,2611	3,5791
	4	99	3,1946	,85892	,08632	3,0233	3,3659
	Total	651	3,0506	,89471	,03507	2,9817	3,1194
Vergiye Uyum	1	240	2,8144	,71339	,04605	2,7237	2,9051
	2	186	2,9218	,64579	,04735	2,8284	3,0153
	3	126	2,9994	,70659	,06295	2,8748	3,1240
	4	99	2,6985	,65610	,06594	2,5677	2,8294
	Total	651	2,8633	,69017	,02705	2,8	2,9164

Hem vergi okuryazarlığı hem de vergiye uyum için en yüksek ortalamaya sahip olan sınıf üçüncü sınıf olmuştur. Bu bulgu üçüncü sınıfta okuyan öğrencilerin vergi okuryazarlık seviyelerinin daha yüksek olduğunu ve daha fazla vergiye uyum sergilediklerini göstermektedir.

Analiz neticesinde H11 ve H13 hipotezleri desteklenmiş, H12 hipotezi ise reddedilmiştir.

3.6.4. Not Ortalaması Değişkeni İçin Tek Yönlü Anova Testi

Vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için anova testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Not Ortalaması Değişkeni Anova Testi

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Vergi Okuryazarlığı	Gruplar arası	5,793	4	1,448	1,818	,124
	Gruplar içi	514,532	646	,796		
	Toplam	520,325	650			
Vergi Farkındalığı	Gruplar arası	6,950	4	1,737	2,216	,066
	Gruplar içi	506,499	646	,784		
		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig.
	Toplam	513,449	650			
Vergiye Uyum	Gruplar arası	4,222	4	1,055	2,233	,064
	Gruplar içi	305,392	646	,473		
	Toplam	309,614	650			

Anlamlılık düzeyi 0,05'in üzerinde tespit edildiği için vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Analiz neticesinde H14, H15 ve H16 hipotezleri reddedilmiştir.

3.6.5. Vergi Dersinin Alınması Değişkeni Bağımsız Örneklem t Testi

Vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin vergi ile ilgili ders alıp almamalarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için t testi yapılmıştır. Bulgular Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. Vergi Dersinin Alınması Değişkeni Bağımsız Örneklem t Testi

		Levene'nin Varyansların Eşitliği Testi			Ortalamaların Eşitliği için t-testi					
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ort. Fark	Std Hata Fark	Farkın %95 Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Vergi Okuryazarlığı	Varsayılan Eşit Varyanslar	1,704	,192	11,003	649	,000	,71799	,06526	,58985	,84613
Vergi Farkındalığı	Varsayılan Eşit Varyanslar	,092	,762	1,748	649	,081	,12315	,07045	-,01518	,26147
Vergiye Uyum	Varsayılan Eşit Varyanslar	1,723	,190	1,800	649	,072	,09842	,05470	-,00898	,20583

Analiz sonucunda anlamlılık seviyesi 0,05'in altında olduğu için vergi okuryazarlığının vergi ile ilgili ders alanlar ile almayanlar arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi grup lehine olduğunu tespit edebilmek için cevapların ortalama değerleri incelenmiştir. Bulgular Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Vergi Dersi Alınması Değişkeni Ortalama Değerler

Vergi Dersi Alınması		N	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.
Vergi Okuryazarlığı	Evet	377	3,3528	,85100	,04383
	Hayır	274	2,6348	,78031	,04714

Analiz sonucunda vergi ile ilgili ders alanların ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu vergi okuryazarlık oranının vergi dersi alanlarda almayanlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Analiz sonucunda H17 hipotezi desteklenmiş, H18 ve H19 hipotezleri ise reddedilmiştir.

Hipotez sonuçları toplu olarak Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23. Hipotez Sonuçları

Hipotez	Sonuç
H1: Vergi okuryazarlığı vergiye uyumu anlamlı olarak etkiler.	Desteklendi
H2: Vergi okuryazarlığı vergi farkındalığını anlamlı olarak etkiler.	Desteklendi
H3: Vergi farkındalığı vergiye uyumu anlamlı olarak etkiler.	Desteklendi
H4: Vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığının aracı rolü bulunmaktadır.	Desteklendi
H5: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H6: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H7: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H8: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H9: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H10: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H11: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H12: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H13: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H12: Vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H13: Vergiye uyum öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H14: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H15: Vergi farkındalığı öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H16: Vergiye uyum öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H17: Vergi okuryazarlığı öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Desteklendi
H18: Vergi farkındalığı öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H19: Vergiye uyum öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Reddedildi

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada üniversite öğrencilerinin (iktisadi ve idari bilimler fakültesi, hukuk fakültesi ile sosyal bilimler meslek yüksekokulunda vergi dersinin olduğu bölümlerdeki) vergi okuryazarlıklarının vergi farkındalığı ve vergiye uyum üzerindeki etkisi, vergi farkındalığının vergiye uyum üzerindeki etkisi, vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığının aracılık rolü test edilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyumun öğrencilerin kayıtlı oldukları program (ön lisans, lisans, lisansüstü), okudukları bölüm, okudukları sınıf, not ortalamaları ve vergi ile ilgili ders alıp almadıklarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Yapılan yapısal eşitlik modeli analizi neticesinde vergi okuryazarlığının vergi farkındalığı ve vergiye uyumunu, vergi farkındalığının da vergiye uyumu pozitif yönde anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Yapılan process macro aracılık testi neticesinde vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığının düşük aracılık rolüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan t testi ve anova testleri neticesinde vergi okuryazarlığı ve vergiye uyumun okunan program, okunan bölüm, okunan sınıfa göre anlamlı farklılık gösterdiği, vergi farkındalığının ise anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ayrıca not ortalamasına göre de anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Vergi okuryazarlığının vergi dersi alanlar ile almayanlar arasında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Vergi farkındalığı ile vergiye uyum için anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Araştırmanın bulguları, vergi okuryazarlığı, vergi farkındalığı ve vergiye uyum arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Yapısal eşitlik modeli analizi, vergi okuryazarlığının hem vergi farkındalığını hem de vergiye uyumu pozitif yönde anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, vergi farkındalığının da vergiye uyumu pozitif yönde etkilediği tespit

edilmiştir. Bu bulgular, vergi okuryazarlığı ve farkındalığının, bireylerin vergiye uyum davranışlarını şekillendiren önemli faktörler olduğunu ortaya koymaktadır.

Aracılık testi sonuçları ise vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisinde vergi farkındalığı düşük bir aracılık rolüne sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerindeki etkisini doğrudan ve güçlü bir şekilde sürdürdüğünü, ancak bu etkinin kısmen vergiye uyum aracılığıyla zayıflayabileceğini düşündürmektedir.

Öte yandan, yapılan t testi ve ANOVA testleri, vergi okuryazarlığı ve vergiye uyumun, okunan program, bölüm ve sınıfa göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle maliye bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlığı ve vergiye uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu, bölümün vergi eğitimi içeriklerinin öğrencilerin vergiyle ilgili bilgi ve tutumlarını şekillendirmede etkili olduğunu göstermektedir. Ancak, vergi farkındalığı ile vergiye uyum arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu, vergi farkındalığının daha genel bir kavram olarak, bireylerin vergiye uyum davranışını doğrudan etkilemeyebileceğini gösterebilir. Ayrıca, not ortalamasına göre yapılan analizde de anlamlı bir fark bulunamamıştır, bu da öğrencilerin akademik başarılarının vergi okuryazarlığı ve vergiye uyum düzeylerini etkilemediği anlamına gelmektedir.

Araştırma bulguları, maliye bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlığı ve vergiye uyum düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, vergi okuryazarlığı ve farkındalığını artırmaya yönelik daha kapsamlı ve etkili eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle vergiye uyum ve farkındalık konularının daha geniş bir öğrenci kitlesine yönelik öğretim müfredatlarına entegre edilmesi önemlidir.

Vergi farkındalığının vergiye uyum üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı bulgusu göz önüne alındığında, vergi farkındalığını artırmaya yönelik daha fazla etkinlik ve kampanya düzenlenmesi önerilmektedir. Özellikle, vergi farkındalığının artırılmasının, bireylerin vergiye uyum davranışlarını daha güçlü bir şekilde etkilemesi için farklı stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir.

Vergi dersi alan öğrencilerinin vergi okuryazarlığı seviyelerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, vergi derslerinin tüm bölümlere yayılması veya vergi konusunda ek destek programları sunulması önerilmektedir. Böylece, vergiye uyum ve farkındalık düzeylerinin artırılması sağlanabilir.

Araştırma, vergi okuryazarlığı ve vergiye uyum arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Ancak, bu değişkenlerin uzun vadeli etkilerini inceleyen izleme

çalışmaları yapılması, daha kapsamlı sonuçlar elde edilmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, bu tür çalışmalar, vergi okuryazarlığının ve uyumunun zaman içinde nasıl geliştiğini gözlemlemek için faydalı olabilir.

Çalışma, öğrencilerin not ortalamaları ve diğer bireysel özelliklerinin vergi okuryazarlığı ve uyum düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, farklı demografik özelliklere sahip bireylerin vergiye uyumlarını daha detaylı incelemek, daha etkili stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Araştırma, vergi okuryazarlığının ve vergi farkındalığının, vergiye uyum üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymuş ve bu ilişkilerin eğitim düzeyi, bölüm ve program gibi faktörler tarafından şekillendirilebileceğini göstermiştir.

Özellikle, maliye bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlığı ve uyum düzeylerinin daha yüksek olması, vergi eğitiminin önemini vurgulamaktadır. Bu bulgu, vergi okuryazarlığının artırılmasına yönelik eğitim programlarının geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Araştırma, aynı zamanda vergi farkındalığı ile vergiye uyum arasındaki ilişkiyi ve bu değişkenlerin etkilerini inceleyerek, vergi politikalarının daha etkili bir şekilde şekillendirilmesine katkı sağlamaktadır. Vergi farkındalığının vergiye uyumu doğrudan etkilemediği tespiti, vergi farkındalığını artırmaya yönelik stratejilerin yeniden gözden geçirilmesini ve bu alandaki çalışmaların derinleştirilmesini gerektirmektedir. Bu araştırma, vergi okuryazarlığı ve uyum düzeylerinin disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Farklı bölümlerden gelen öğrencilerin vergiye uyum davranışlarının farklılık gösterdiği göz önüne alındığında, vergi eğitimlerinin tüm alanlarda güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu araştırma, vergi okuryazarlığının ve uyumunun artırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesine, aynı zamanda vergi sistemine olan güvenin sağlanmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Analizlerdeki 1.hipotezde vergi okuryazarlığı vergiye uyumu anlamlı bir şekilde etkilemektedir. 2.hipotezde vergi okuryazarlığı vergi farkındalığını etkilemektedir. Bununla birlikte 3.hipotezde vergi farkındalığı vergiye uyumuna pozitif etki etmektedir.

Ayrıca 4.hipotezde vergi okuryazarlığının vergiye uyum üzerinde etkisinde vergi farkındalığının aracı rolü bulunmaktadır. Ek olarak 5.hipotezde vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Hipotez 7’de vergiye uyum öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Analiz sonuçlarından 8.hipotezde vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu bölüme göre destekleyici düzeyde farklılıklar görülmüştür. 10.hipotezde vergiye uyum öğrencilerin okuduğu bölüme göre yeterli düzeyde farklılıklar görülmüştür. 11.hipotez sonucunda vergi okuryazarlığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra 13.hipotezde vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre anlamlı farklılıklar ölçülmüştür. Ayrıca 17.hipotezde vergi okuryazarlığı öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Çalışmanın diğer hipotezlerinden olan 6.hipotezde vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu programa göre anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. 9.hipotezde ise vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu bölüme göre yeterli düzeyde farklılıklara rastlanmamıştır. 12.hipotezde vergi farkındalığı öğrencilerin okuduğu sınıfa göre yeterli düzeyde farklılıklar tespit edilememiştir.

Ayrıca hipotez 14'de vergi okuryazarlığı öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. 15.hipotezde vergi farkındalığı öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı düzeyde farklılıklar gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte hipotez 16'de vergi uyum öğrencilerin not ortalamasına göre anlamlı farklılıklar gözlemlenmemiştir.

Bunun yanı sıra hipotez 18'de vergi farkındalığı öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Hipotez 19'da vergiye uyum öğrencilerin vergi dersi alıp almamasına göre anlamlı farklılıklar oluşmamıştır.

Çalışmada Vergi okuryazarlığı Maliye bölümü öğrencilerinde %69 ile ilk sırada yer almaktadır. MYO öğrencilerinde %66 ile ikinci sırada, SBKY öğrencileri %65 ile üçüncü sırada yer alırken, Hukuk ve İşletme öğrencileri %60, İktisat öğrencilerinde %56, UTİL öğrencileri ise %52 ile en az yüzdelerle dilime sahiptir.

Araştırmada Vergi farkındalığında Maliye bölümü öğrencilerinde %87 ile en yüksek oranda iken Hukuk öğrencilerinde %83, SBKY ve İktisat öğrencilerinde %82, UTİL %81, İşletme ve MYO öğrencilerinde %80 ile son sırada yer almaktadır.

Araştırma, Vergiye uyum skorları Maliye bölümü öğrencilerinde %61 ile birinci sırada yer alırken, Hukuk bölümü öğrencileri %58 ile ikinci sırada, sırasıyla İktisat ve MYO bölümü öğrencilerinde %57, İşletme ve SBKY bölümü öğrencilerinde %56, UTİL öğrencileri %54 ile son sıradadır.

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Meslek Yüksek Okulunda vergi okuryazarlığı, farkındalığı ve uyum ile ilgili derslerin müfredata eklenmesi ile vergi bilinci ve devamında vergi gelirleri ile ilgili pozitif yönde artış sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma Türkiye’de farklı üniversitelerde, meslek gruplarında uygulanabilirlik açısından daha geniş kitlelere uygulama yapılarak genişletilebilir. Ayrıca çalışmanın vergi yükümlülerine ve meslek mensuplarına da yapılarak vergi ile ilgili farkındalık, okuryazarlık ve uyumun arttırılması sağlanabilir.

Kaynaklar

KİTAPLAR

- Akdoğan, A. (2014). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ataç, B., & Tırhan, S. (2007). *Maliye Politikası*. (E. E. Ataç, Dü.) Eskişehir: TC. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1580.
- Bilici, N. (2021). *Vergi Hukuku (Vergi Usul Hukuku, Vergi Tahsil Hukuku, Vergi Yargı Hukuku)*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çakır, T. (2012). “*Kamu Gelirleri*” *Kamu Maliyesi Edl. Tosunoğlu, Şebnem ve Ergül, Y.Tamer*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çiçek, H., Karakaş, M., & Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu bölgesinde vergi yükümlülerinin vergiyi algılama ve tutum analizi, Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Erginay, A. (1979). *Kamu Maliyesi*. Ankara: S Yayınları.
- Gerger, G. Ç. (2011). *Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum*. Manisa: Legal Yayıncılık.
- Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi*. İstanbul: BETA Yayınları.
- Öğretir, A. H., & Bilgili, Y. (2017). *Maliye (Konu Anlatımı) KPSS ve Kurum Sınavlarında Yardımcı*. İstanbul: 4T Yayınevi.
- Pehlivan, O. (2022). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Sayar, N. S. (1975). *Kamu Maliyesi / Kamu Gider ve Gelirleri Prensipler* (Cilt I.). İstanbul: Sermet Matbaası
- Şen, H., & Sağbaşı, İ. (2019). *Vergi Teorisi ve Politikasına Giriş*. Ankara: Barış Arkan.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*. Bursa.
- Uruş, A. E. (2017). *Optimal Vergileme İlkeleri İle Vergilere Karşı Gösterilen Tepkiler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. Bursa: Ekin Basım Yayın.

BİLDİRİLER

- Ayyıldız, Y. (2014). Vergi mükelleflerinin suç ve ceza algısı: Türkiye alan araştırması. *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar (Konuşma Metni)*, 51(598), 19-43.
- Göksu, G. G., & Saruç, T. N. (2012). Türkiye’de Vergiye Uyum: Mülakat Çalışması. <http://www.mevzuatdergisi.com/2012/08a/01.htm>, 2-14.
- Türegün, F. B., Gerçek, A., Küçüksüleymanoğlu, R., & Serbes, H. (2022). Türkiye’de Vergi Okuryazarlığı Skorunun Ölçümü ve Demografik Değişkenlerle İlişkinin Tespiti. *Conference: EUROASIA International Congress on Scientific Researches and Recent Trends*, 9(2), 226-236.
- Türkoğlu, A., & İğde, M. (2023). Vergi Okuryazarlığına Kavramsal Açıdan Bakış. *Emidworld’23 1st International Congress on Economics Public Finance Business & Social Sciences* (s. 593-604). Kütahya: Emidworld’23.

SÜRELİ YAYINLAR

- Akbulut, B. (2024). Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenleme veya Bu Belgeyi Kullanma Suçu. *Suleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 7-8.
- Aktan, C. C., & Çoban, H. (2006). Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler. *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, 147-148.
- Aktan, H. (1997). Toplumda Vergi Bilinci, Vergi Kültürü ve Vergi Ahlakının Önemi. *Yaklaşım Dergisi*(52), s. 11-16.
- Aydoğan, S. D. (2017). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktorlerin Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*(3), s. 14-22.
- Aygün, R. (2012). “Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi”. *Vergi Dünyası*(369), 88-92.
- Bakar, Türegün, F., Gerçek, A., Çetin Gerger, G., Benk, S., Küçüksüleymanoğlu, E.R., Serbes, H. ve Ateş, M.G. (2021). Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Vergi Okuryazarlığını Belirlemeyen Etkenlerin Faktör Analizi İle İncelenmesi, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bakırtaş, D., & Yaşa, A. A. (2020). Vergi okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Salihli Belediyesi örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), s. 741-757.
- Buyrukoğlu, S., & Erasa, İ. (2012). Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri Ve Önemi. *Vergi Dünyası Dergisi*(375), 116-127.
- Cansız, H. (2015). Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Afyonkarahisar Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 433-450.

- Çelikkaya, A. (2002). Mükellefin Vergiye Gonullu Uyumunu Etkileyen Faktorler. *Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasi Bilimler*(5), 1-3.
- Çelikkaya, A., & Gürbüz, H. (2006). *Mükelleflerin Vergiye Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Araştırması*. İktisat İşletme ve Finans.
- Çevik, S. (2012). Mükellefin Devlet ve Toplumla Etkileşimi, Bireysel Normlar ve Vergi Ahlakı”. *Maliye Dergisi*, 163-165.
- Çoban, H., & Sezgin, S. (2004). Vergi Mükelleflerinin Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği. *Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*, 776-792.
- Erdoğan, S. (1993). İhracatın Teşviki ve Türkiye’de İhracatta Vergi İadesi Üzerine Bir Regresyon Analizi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(6), 523-540.
- Gökbunur, R., & Gerger, G. Ç. (2010). Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum: Manisa Merkez İlçe Anket Uygulaması. *Vergi Dünyası*(346), 100-112.
- Gerçek, A., Türeğün, B. F., Gerger, Ç., & Küçüksüleymanoğlu, E. R. (2023). Vergi Okuryazarlığı Skoru (Vos) Ölçeğinin Geliştirilmesi: Marmara Bölgesinde Alan Çalışması. *Maliye Araştırmaları*(5), 144-162.
- İpek, S., & Kayar, İ. (2009). *Demografik Faktorlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları-Maliye Dergisi*(157), 116-130.
- İpek, S., & Kaynar, İ. (2009). “Vergiye Gönüllü Uyum”. *Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma Yönetim ve Ekonomi*, 173-190.
- İzgi, K., & Saruç, N. T. (2011). Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışması. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 133-142.
- Karakoç, Y. (1995). Vergi Kaçağı Kavramı ve Türleri. *Vergi Dünyası*(163), 97-108.
- Karakoyun, F. (2023). Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesinde Bir Analiz ve Vergi Eğitiminde Metaverse. *Yönetim ve Ekonomi*, 30, 84.
- Karatay, H. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Okuduğunu Kavrama İle İlgili Bilişsel Farkındalıkları. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 457-475.
- Koban, E., & Bulu, J. (2017). Yükseköğrenim Öğrencilerinin Vergi Farkındalığı ve Vergiye Gönüllü Uyuma Yönelik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 118-139.
- Kurudayıoğlu, M., & Tüzel, M. S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 284-285.
- Narinoğlu, R. (1991). 1923 Yılında Çıkarılan Vergi Af Yasaları Kapsamı Değerlendirmesi. *Vergi Sorunları Dergisi*, 26-40.

- Organ, İ., & Yegen, B. (2013). Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği. *Atatürk Üniversitesi*, 27(4), 241-271.
- Özgül, Z., & Yüksel, C. (2018). Mersin’de Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı, Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Düzeyinin Ölçülmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergi*, 1(2), 33-48.
- Öğdüm, P. (2019). Türkiye vergi mükelleflerinin eğitim düzeyi ile vergi bilinci ilişkisi: Aydın ili örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(39), 154-180.
- Ömürbek, N., Çiçek, H. G., & Çiçek, S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*(153), 102-122.
- Sandalcı, U. (2022). Vergi Derslerinin Vergi Okuryazarlığı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik İkili Lojistik Regresyon Analizi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 20(43), s. 93-118.
- Sağlam, M. (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci” Sosyoekonomi*, 315-334.
- Saraçoğlu, F. (2008). Çevre, Adalet Algısı, Sucun Algılanış Bicimi ile Vergi Kaçakçılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 59-74.
- Serim, N. (2016). Gönüllü Vergi Uyumunu Arttırmada Kamu Otoritesinin Düzenleyici Rolünün Ve Mükellef Çevresinin Önemi: Sıralı Probit Model Yaklaşım. *AKÜ İİBF Dergisi- Cilt XVII Sayı:1 Yıl: Haziran 2015*, 141-156.
- Şenyüz, D. (1992). Maliye Mükellef İlişkilerinde Karşılaşılan Sorunlar. *Sayıştay Dergisi*, 211.
- Taş, S., & İpek, S. (2022, 12 24). Yükümlülerin Yerel Vergilere Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Çanakkale Örneği. *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 2(2), s. 1-24.
- Taytak, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”. *Maliye Dergisi*, 496-512.
- Tayyare, E. (2018). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Vergi Bilinirliği Üzerine: Fakülte Öğrencilerinin Vergi Okuryazarlığı Ölçümü. *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 315-333.
- Tosuner, M., & Demir, İ. C. (2008). Ege Bölgesi’nin Vergi Ahlak Düzeyi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 357.
- Tunçer, M. (2005). Vergi Yardımcılarının Vergi Uyumuna Etkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), s. 217-228.
- Tuncer, S. (1969). Vergi ve Benzeri Diğer Kamu Gelirleri Arasındaki İlişkiler. *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 5(1), 257-269, ISO 690.

- Türegün, F. B., Gerçek, A., Gerger, G. Ç., & Küçüksüleymanoğlu, R. (2023). Vergi Okuryazarlığı Skoru (VOS) Ölçeğinin Geliştirilmesi: Marmara Bölgesinde Alan Çalışması. *Maliye Araştırmaları*(5), 144-162.
- Yardımcıoğlu, M., Akpınar, Y., & Günay, Y. (2014). Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.4, S.2,, 95.
- Yılar, M. B., & Akdağ, H. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vergi Okuryazarlığı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yurdadoğ, V., Gökbnar, R., & Tunçay, B. (2016). Vergi Uyumunu Belirleyen Faktörlere Genel Bir Bakış. *Yönetim ve Ekonomi*, 23(3), 805.

YABANCI KAYNAKLAR

- Andreoni, J., Erard, B., & Feinstein, J. (1998, Jun). Tax Compliance. *Journal of Economic Literature*, 36(2), 818.
- Arslan, A., & Dinçer, E. (2021, 6 25). Ensuring Efficiency In Tax Audit: Turkey As A Case Study. *Ssd Journal*, s. 235-247.
- Bandara, K. G., & Weerasooriya, W. (2019). Factors influencing tax compliance among small and Medium enterprises in the central province in Sri Lanka. *Business, Economics*, 14(10), s. 134.
- Bardai, B. (1992). Bardai, B. (1992). Tax Illiteracy In Malaysia: Problems And Solution. *Journal of School of Accountancy MARA Institute of Technology*, 2(2), 6-35. *Journal of School of Accountancy MARA Institute of Technology*, 2(2), 6-35.
- Bhushan, P., & Medury, Y. (2013). Determining tax literacy of salaried individuals- An empirical analysis. *IOSR Journal of Business and Management*, 10(6), 76-80.
- Campus, M. S. (2010). Tax Literacy Among Employees: Sabah And Sarawak Perspective. *International Journal Of Economics And Finance*, 218.
- Cechovsky, N. (2018). Tax Literacy of Students. *Conceptions and Misconceptions Dissertation Project*, 148-253.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An Analysis Of Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Çiğdem, Ş., Meidute-Kavaliauskiene, I., & Yıldız, B. (2023). Industry 4.0 and Industrial Robots: A Study from the Perspective of Manufacturing Company Employees. *Logistics*, 7(1), 17.
- Clercq, B. D. (2021). Tax literacy: what does it mean? *Meditari Accountancy Research*, <https://www.emerald.com/insight/publication/issn/2049-372x>, 501-523.

- Cvrlje, D. (2015). Tax Literacy As An Instrument Of Combating And Overcoming Tax System Complexity. *Low Tax Morale And Tax Non-Compliance, The Macrotheme Review*, 4(3), 160-165.
- Damayanti, T. W., Sutrisno, T., Imam, S., & Baridwan, Z. (2015). The Role of Taxpayer's Perception of the Government and Society to Improve Tax Compliance. *Accounting and Finance Research*, 180.
- Eriksen, K., & Fallan, L. (1996). Tax knowledge and attitudes towards taxation; A report on a quasi-experiment. *Journal of economic psychology*, 17(3), 387-402.
- Feld, L., & Frey, B. (2005). Tax Compliance As The Result Of A Psychological Tax Contract: The Role Of Incentives And Responsive Regulation. *Australian National University, Working Paper*(76), 1.
- Gangl, K., & Torgler, B. (2020). How to Achieve Tax Compliance by the Wealthy: A Review of the Literature and Agenda for Policy. *Social Issues and Policy Review*, 14(1), s. 108-151.
- Gerger, G. Ç., Türegün, F. B., & Gerçek, A. (2019). The Importance of Tax Literacy in Tax Compliance, Suggestions to Be Developed in the Case of Country Applications., (s. 57-75). Antalya.
- Hastuti, R. (2014). Tax awareness and tax education: A perception of potential taxpayers. Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers. *International Journal of Business, Economics And Law*(1), 83-91.
- Intansari, M. R., & Supramono. (2022). The Effect of Tax Literacy on Tax Compliance: The Moderating Role of Patriotism. *Technium Social Sciences Journal*(34), 455-464.
- Kamil, N. I. (2015). The effect of taxpayer awareness, knowledge, tax penalties and tax authorities services on the tax compliance:(Survey on the individual taxpayer at jabodetabek & bandung). *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(2), 104-111.
- Kintanar, J. A. (1964). On the Tax Conciousness Survey. *Philippine Review of Economics*, 1(1), 24.
- Kirchler, E., & Wahl, I. (2010). Tax Compliance Inventory: TAX-I Voluntary tax compliance, enforced tax compliance, tax avoidance, and tax evasion. *Journal of Economic Psychology*, 31(3), 1-21.
- Kornhauser, M. E. (2009). The Place to Learn & Think About Taxes. *TaxJaz The Tax Literacy Project*, 9-10.
- Latiff, A. R., Ariffin, A. B., Omar, M. R., & Harjito, D. A. (2005). Tax Literacy Rate Among Taxpayers: Evidence From Malaysia. *Jurnal Akuntansi Dan Auditing Indonesia*, 9(5), 1-11.
- Meidute-Kavaliauskiene, I., Çiğdem, Ş., Vasilis Vasiliasukas, A., & Yıldız, B. (2021). Green Innovation in Environmental Complexity: The Implication

- of Open Innovation : The implication of open innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(2), 107.
- Moučková, M., & Vitek, L. (2014). Tax Literacy. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 66(2), 553-559.
- Muter, N. B., Sakıncı, S., & Celebi, K. (1993). Mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları araştırması Manisa ili vergi mükellefleri üzerine bir anket çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Yayınları*, 21-28.
- Palil, M. R., Akir, M. R., Fadillah, W., & Ahmad, B. (2013). The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity. *ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting*, 1(1), 118-129.
- Silvani, C., & Katherina, B. (2000). Vergi İdaresi Reform Stratejisinin Planlanması: Tecrübe ve İlkeler (Çev: Özgür Saraç). *Türk İdare Dergisi*(426), 189-220.
- Surnajita, M., Lymer, A., Frsa, F., & Massey, F. D. (2016). Improving Tax Literacy and Tax Morale of Young Adults. *End of Project Report to the Chartered Institute of Taxation*, 3-41.
- Taing, H. B., & Chang, Y. (2020). Determinants of Tax Compliance Intention: Focus on the Theory of Planned Behavior. *International Journal of Public Administration*, 44(5), s. 1-12.
- Torgler, B., Demir, İ. C., Macintyre, A., & Schaffner, M. (2008). “Causes and Consequences of Tax Morale: An Empirical Investigation” The School of Economics and Finance, Queensland University of Technology, Brisbane, Australia, CREMA – Center for Research in Economics, Management and the Arts, Basel, Switzerland, CESifo, Poschingerstrasse 5, D-81679 Munich, Germany, Department of Public Finance, Afyon Kocatepe Univ, Afyon, Turkey, *Economic Analysis and Policy Journal*, 2, s. 313-339.
- Upa, V. A., Suparta, N. G., & Karundeng, F. E. (2021). The effect of tax literacy and social environment on tax awareness in high school students. *Review Of Behavioral Aspect Studies In Organizations And Society*, 3(1), s. 21.
- Yıldız, B., Çiğdem, Ş., Meidutė-Kavaliauskienė, I., & Činčkaitė, R. (2024). The Nexus of Big Data Analytics, Knowledge Sharing, And Product Innovation In Manufacturing. *Journal of Business Economics and Management*, 25(1), 66-84.
- Xin, M. K., Khai, K. G., Fong, L. S., & Chen, N. H. (tarih yok). Factors Affecting Individual Taxpayers' Compliance in Malaysian Tax Filing System. *The International Journal Of Business & Management*, 3(9), 339-347.
- TEZLER
- Çelik, H. (2006). Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri. *Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi* , 1.

- Çiçek, H. (2006). *Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tepkileri ve Bu Tepkilerin Oluşmasında Devletin Rolü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Güntekin, F. (2022). E-Vergilendirme Uygulamalarının Vergiye Gönüllü Uyum Üzerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi)*, s. 99.
- İğde, M. (2020). Faaliyet Denetimi Etkinliğinin ve Departmanlar Arası Koordinasyonun Firma Performansı Üzerine Etkisi: Gaziantep Halı Firmaları Üzerinde Uygulama. *Doktora Tezi*, 19.
- Narçin, A. (2020). Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler ve Vergiye Gönüllü Uyumunu Sağlamaya Yönelik Çalışmalar. *Yüksek Lisans Tezi*, 97.
- Özcan, F. (2020). Ortaöğretimde muhasebe ve finansman eğitiminin vergi bilinci üzerindeki etkisi: Gebze örneği. *Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 64.
- Seyhan, M. (2014). Yöneticilerin Farklılıkları Destekleme Düzeylerinin ve Kültürün Örgütsel Bağlılığa Etkisi Üzerine bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, 22.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Aktan, C. (2014, 11 14). *Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı*. Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası 20.12.2024 tarihinde www.ceis.org.tr adresinden alındı
- Gelir İdaresi Başkanlığı 214-2018 Stratejik Eylem Planı 27.12.2024 tarihinde <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/01/Hazine-Müsteşarlığı-2014-2018-Dönemi-Stratejik-Planı.pdf> adresinden alındı
- Vergi Teknolojileri*. (2017, 04 27). 28.12.2024 tarihinde https://vergiteknolojileri.com.tr/teknolojik-ilerlemenin-vergiye-gonullu-uyuma-etkisi#_ftnref3 adresinden alındı

DİĞER

- AYM.M.73. (1982, 10 28). Vergi Ödevi. *T.C.Anayasası*.

Ekler

EK 1: ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Vergi her bir kişi ve kurumun devlete ödediği kaynaktır. Verginin öneminin anlaşılması için vergi bilincinin ve vergi okuryazarlığının arttırılması gerekmektedir. Okuryazarlık, bir konunun toplum tarafından anlamlandırılması ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Çalışmada Vergi okuryazarlığı, Vergi farkındalığı, Vergi Bilinci ve Vergiye uyum kavramları konularını ölçümlemek için hazırlanan anket formu, sadece bilimsel çalışmada kullanılacak olup toplanan veriler kesinlikle gizli tutulacaktır. Aşağıdaki ifadelerde size en yakın seçeneği işaretleyerek cevaplandırınız. Ankete isim yazmayınız.

Değerli zamanınızı ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Medet İĞDE

Yükseklisans Öğrencisi

Ayhan TÜRKOĞLU

Aşağıdaki ifadelerle katılma düzeyinizi “ 1. Kesinlikle Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde belirtiniz.

Vergi Okuryazarlığı ile ilgili ifadeler		1	2	3	4	5
1	Vergi karşılıksız olarak alınır.					
2	Vergi hem mali hem mali olmayan amaçla alınır.					
3	Vergi devletin egemenlik gücüne dayanan zorunlu bir ödemedir.					
4	Vergi nakdi olarak ödenen parasal bir değerdir.					
5	Vergiler kişilerin mali gücüne göre alınır.					
6	Türk Vergi Sisteminde yer alan vergilerin türlerini sayarım.					
7	Vergilerin hangi kaynaktan alındığı biliyorum.					
8	Alınan vergilerin nasıl kullanıldığını biliyorum.					
9	Hangi kazançların vergiye tabi olduğunu biliyorum.					
10	Türk Vergi Sisteminin genel yapısını biliyorum.					
11	Vergiye ilişkin teknik terimleri (tarh, tebliğ, tahakkuk, tahsil vb.) biliyorum.					
12	Türk Vergi Sisteminde uygulanan vergi oranlarını biliyorum.					
13	Gelir üzerinden alınan vergilerin hangi kazanç ve iratlardan oluştuğunu biliyorum.					
14	Servet üzerinden alınan vergilerin hangi değerlerden oluştuğunu biliyorum.					
15	Harcama üzerinden alınan vergilerin hangi mal ve hizmetlerden alındığını biliyorum.					
16	Türk Vergi Sisteminde vergilerin ne zaman ödeneceği biliyorum.					
17	Vergilerin ödenme biçimi ve yerlerini biliyorum.					
18	Vergi beyannamesinin doldurulmasını biliyorum.					
19	Vergide olabilecek indirim, istisna ve muafiyetlerin neler olduğunu biliyorum.					
20	Vergi ödenmediğinde karşılaşılabilecek ceza vb. yaptırımları biliyorum.					
21	Vergiye zamanında, tam ve düzenli ödemenin avantajlarını biliyorum.					
22	Vergi konusunda herhangi bir sorunla karşılaşıldığında yapılması gerekenleri (mükellef haklarını) biliyorum.					
23	Eğer bir mükellef olacak olsam vergiye yönelik maddi ve şekli ödevleri biliyorum.					
Aşağıdaki ifadelerle katılma düzeyinizi “ 1. Kesinlikle Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde belirtiniz.						
Vergi Farkındalığı ile ilgili ifadeler		1	2	3	4	5
1	Vergi ödemek, bir vatandaşlık görevidir.					
2	Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yüküdür.					

3	Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır.					
4	Verginin en önemli özelliği karşılıksız olarak alınmasıdır.					
5	Vergi, ödeme gücü göstergelerine sahip olan herkesten alınmaktadır.					
6	Yaptığım alışverişlerden sonra belge aldığımda, vergi ödediğimin farkındayım.					
7	Vergi mevzuatımızda yer alan vergi tür ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.					
8	KDV mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir.					
9	Ülkemizde adaletli bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum.					
10	Vergi devletin egemenlik gücüne dayanarak zorla alınmaktadır.					
Vergiye Uyum ile ilgili ifadeler		1	2	3	4	5
1	Vergilerimizi tam ve zamanında ödediğimizde, kamu hizmetlerinin nitelik ve niceliğinin artacağını düşünüyorum.					
2	Ödediğim verginin nereye harcandığını biliyorum. Bu nedenle vergimi tam ve eksiksiz ödemek istiyorum.					
3	Ödenen vergilerin topluma etkin bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.					
4	Alışverişlerimde satıcı fiş, fatura vermese bile isterim.					
5	Alış-verişlerimde fiş/fatura almak yerine vergi indirimini isterim.					
6	Alış-verişlerimde fiş/fatura alarak devletin vergi gelirlerini artırmasına katkıda bulunacağımı bilirim.					
7	Bir yakınım vergi kaçırduğında onu mutlaka uyarırım.					
8	Vergi kaçırma suçu işleyenleri haklı bulurum. Çünkü vergi oranları yüksektir.					
9	Vergi ödemeyen bir birey, diğer bireylerin haklarına karşı saygısızlık yapmaktadır.					
10	Devletin daha iyi kamu hizmeti sunmasının vergi gelirlerini arttıracığını düşünüyorum.					
11	Vergiye gönüllü uyumu sağlamak için vergi ile ilgili bir dersin ilk ve orta öğretimde olması gerektiğini düşünüyorum.					
12	Çıkarılan vergi aflarının vergiye gönüllü uyumu olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					
13	Vergi ödemeyi kutsal bir görev olarak görüyorum.					

14	Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, bunun vergi denetimi olmasa bile yapılması gerektiğini düşünüyorum.					
15	Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü nasıl daha az vergi ödeyeceğimi düşünmem.					
16	Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü “vergiye gönüllü uyum” a inanırım.					
17	Vergi ödemek zorunda olduğum için vergilerimi ödüyorum.					
18	Çok sık vergi denetimi yapıldığı için vergilerimi ödüyorum.					
19	Denetleneceğimi düşündüğümünden dolayı vergilerimi ödüyorum.					
20	Vergi kaçırma cezaları yüksek olduğu için vergilerimi ödüyorum.					
21	Vergi kaçırmanın nasıl yapılacağını bilmediğim için vergilerimi ödüyorum.					
22	Her ne kadar vergi ödemeyi istemesem de vergilerimi ödüyorum.					
23	Vergilerden yasal olarak nasıl tasarruf edebileceğimi bilmediğim için vergilerimi ödüyorum.					
24	Vergi yükü fazla olduğu durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					
25	Vergi sonrası çok az gelir kaldığı durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					
26	Vergi sistemi karmaşık olduğu durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					
27	Vergi denetimleri yetersiz olduğu durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					
28	Birçok mükellef vergi kaçırdığı durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					
29	Vergi cezaları caydırıcı olmadığı durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					
30	Ülkemizde sık sık vergi affı yapıldığı durumda, ben de vergilerimi kanunlara uygun olarak ödemem.					

Demografik Özellikler

Cinsiyet	☐ Kadın			☐ Erkek		
Yaş	☐ 17 yaş ve altı	☐ 18-20	☐ 21-23	☐ 23 yaş üzeri		
Okuduğu Program	☐ Önlisans	☐ Lisans	☐ Yüksek lisans	☐ Doktora		
Okuduğu Bölüm	☐ İşletme	☐ İktisat	☐ UTİL	Maliye		
	☐ SBKY	☐ Hukuk	☐ Meslek Yüksekokulu:			
Okuduğu Sınıf	☐ 1. Sınıf	☐ 2. Sınıf	☐ 3. Sınıf	☐ 4. Sınıf		
Not Ortalamanız (AGNO)	☐ 2,00 altı	☐ 2,00-2,50	☐ 2,51-3,00	☐ 3,01-3,50	☐ 3,51 ve üzeri	
Aylık Gelir (Harcama) (TL)	☐ 3.000 ve altı	☐ 3.001-6.000	☐ 6.001-9.000	☐ 9.001-12.000	☐ 12.001 ve üzeri	
Vergi ile ilgili ders aldınız mı?	☐ Evet			☐ Hayır		

Vergi Okuryazarlığı ve Vergi Uyumu

Ayhan Türkoğlu
Dr. Medet İğde